

Phthisis haemorrhoidalis illustri exemplo illustrata ... / [Georg Hieronymus Fehleisen].

Contributors

Fehleisen, Georg Hieronymus.
Sigwart, Georg Friedrich, 1711-1795.
Universität Tübingen.

Publication/Creation

Tubingae : Litteris Erhardianis, [1756]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/je7vqn5s>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

196
2

PHTHISIS
HAEMORRHOIDALIS
ILLVSTRI EXEMPLO
ILLVSTRATA,

QVAM
CONSENTIENTE GRATIOSA FACVLTATE MEDICA,
PRAESIDE
VIRO
EXCELLENTISSIMO AC EXPERIENTISSIMO
DOMINO
GEORGIO FRIDERICO
SIGWART,

PHILOSOPH. ET MED. DOCT. CHIRVRG. ET ANAT.
PROF. PVBL. ORD. MEDIC. AVLIC.
FACVLTATIS MEDICAE SENIORE EIVSDEMQUE
p. t. DECANO SPECTATISSIMO,
PRAECEPTORE SVO AETERNVM
COLENDO,

DIE OCTOBR. MDCCLVI.
PRO GRADV DOCTORIS IN MEDICINA
ERVDITORVM DISQVISIONI
SVBMITTIT

AVCTOR RESPONDENS
GEORGIVS HIERONYMVS FEHLEISEN, *Reutlingensis.*

TVBINGAE
LITTERIS ERHARDIANIS.

Quo me cunque, rapit tempestas, deferor hospes,
Nullius adductus jurare in verba Magistri.

HORAT.

* * * * *

PRAEFATIO.

Superfluum foret pluribus edisserere, quibus inductus fuerim rationibus, prae aliis praesens, quod titulus offert, seligere thema. Eo minus necessum id esse duco, quum profecto, ni omnia me fallunt, ipse, quem propositurus sum, casus, loquatur rei dignitatem. Placuit verò tale in argumentum speciminis loco inquirere, quod utramque eruditionis medicae partem, theoreticam puto aequae ac practicae, quodammodo tangeret, quin & utilitate suâ non solum sed etiam dignitate sese commendaret. Hunc in finem Excellentissimus Dn. Dr. IOH. GEORG. PFENNING, Practicus omni famâ celebratus atque Ratisbonensium per longum iam tempus Physicus ordinarius, avunculus meus ad cineres usque devenerandus, communicabat mihi benevolentissimè casus quosdam rariores, quos inter praesentem praecipuâ attentione dignum esse judicavi, utpote quem eminentioris famae VIRI varii dijudicarunt variè & proinde judiciis suis variam quoque hinc illinc ministrârunt,

& discendi, & plura hanc in rem dicendi, occasionem. Nullò
 ulli contradicendi studiò sub hujus instituti ratione ducor, nec id
 meum facere molior, quod aliquem in communicandis infra ma-
 joris nominis Medicorum consiliis dissensum prodit. Hunc ipsum
 autem, utpote cuiusvis obvium, heic obiter indicasse, quis vitio
 mihi vertet, quæso? Sua stat cuique sententia & in foro veri-
 tatis discentes eâdem, qua docentes, gaudere sentiendi libertate,
 sæpius audiui ab æquissimo DN. PRAESIDE. Eâdem mentis
 æquitate ut, quæ dicturus sum, accipias L. B. etiam atque
 etiam rogo. Errores, si qui irrepsérunt, eos corrigas, velim.
 Discipulum me profiteor. Errare autem humanum esse, & di-
 scipulo, si non semper, sæpius tamen, esse facilius multo, mul-
 ta fortè, meo majora, docent exempla. Vale!

* * * * *

TRACTATIO.

§. I.

 T HEMA, quod præsentis OBJECTVM est disquisitionis,
 sistit *Phthisin abdominalem, peculiari perillustris Phthisici*
 exemplò atque illustrium Medicorum in id exaratis con-
 siliis illustratam. Tria itaque hujus *thematis* momenta ob ocu-
 los habeo, quorum tractationis ordo spontè patet. Propo-
 nenda nempe ante omnia erit ipsa dictæ *phthiseos hæmorrhoidalis*
historia. Huic deinde addi oportebunt Medicorum in hoc ca-
 su consilia. Quibus denique subjungenda erit ulterior præsen-
 tis casus dilucidatio academica. Nosologico - ætiologica ista erit,
 quoniam reliqua *theoria* parum difficultatis habet, & *thera-*
piam hic præterire, paginarum harum angustia non modo sed
 & aliæ dissuadebant rationes. Inde emergit itaque tractatio-
 nis hujus

Pars I.

Pars I.

HISTORIA PRAESENTIS PHTHISEOS HAEMORRHOIDALIS.

§. 2.

VIR PERILLVSTRIS DE W. à comitiis Ratisbonensibus Suevici circuli Legatus annorum 61. temperamenti sguero-chole-rici siccaeque atque macilentæ corporis constitutionis, qui præter variolas & febrem intermittentem tertianam, nec non pur-puram chronicam, quâ ante multos jam præterlapsos annos la-borabat, nullos notabiliores expertus est morbos, per quin-decim jam annorum spatium molestas sentiebat hæmorrhoidum anomalias, concurrentibus alvi obstructionibus & sæpius erum-pentibus in ano tuberculis. Ipsum verò fluxum hæmorrhoida-lem experiebatur nunquam.

§. 3.

Molimina hæc (§.2.) alia concomitabatur naturæ lucta. Accedebat malum illud, κατ' ἐξοχήν sic dictum, malum, in-quam, hypochondriacum & præcipuè sub hõc tussis hypochon-driaca, quæ multoties suam exercebat tyrannidem & non pa-nicum phtisicæ dispositionis excitabat metum, sub quo postea nihilominus utebatur acidulis Schwalbacensibus.

§. 4.

Hisce (§.2, 3.) sub anomaliis magis magisque contabesce-bat, modò quidem, ob antea jam præsentem maciem, non adeò conspicuò & consumtò potissimum oleò in cellulosis intersti-tiis contentò, quod ipsa corporis emaciatio, urina gravis & pinguior sudoresque oleosi evincebant. Cordis arteria-rumque pulsationes debiliores quidem, sed justo plerumque concitatiores, observabantur.

§. 5.

Altiores mali radices NOSTER sub finem ann. 1751. de-mum sentiebat apertiùs. Tum temporis enim conquerebatur de ventriculo debilitato, de ejusdem & hypochondriorum suo-rum pressionibus iisdemque dolorificis, quæ ructuum flatuumque mole-

molestiis sociata erant. Accusabat autem tantum aëris injuriam & omnem mali originem petebat ab inclementiori & subitanea *tempestatis* calidioris in frigidiorum *mutatione*, sub qua aëris intemperie vestibis æstivis non mutatis, vespertino maxime tempore prope fluvium obambulabat. In *consilium* igitur vocabat Medicum ordinarium, qui ipsi ordinabat aquam amaram per tres dies manè capiendam. Hæc octies circiter per diem alvum blandè & sine ulla molestia subducebat, succedente aliquo levamine.

§. 6.

At at *breve* hoc erat *solamen*. Dictam medicationem mox iterum excipiebat *alvi* pertinacior *obstructio*. Recurrebat *appetitus prostratio*. Ingruebant unà molestiores *flatulentiae*, vehementiores *cruciatu* in *ventriculi* & *hypochondriorum* *regionibus*, *nausea*, *vomendi conatus* & ipsi *vomit* denique. Hisce malis obicem ponere studebat Medicus *elixirio* ex extractis amaris, nimirum Gentianæ, Centaur. min. Card. ben. Cichor. cum tartato & aqua menthæ paratò, quò Illustr. æger per aliquot septimanas usus est.

§. 7.

Verum nec hoc (§. 6.), utut efficax aliàs medicamentum, expectationi respondebat. Mala malis augebantur, ominosa ingruerat *somnolentia*, atrocioribus affligebatur *hæmorrhoidum cæcarum* moliminibus, concurrebant *præcordiorum angustiae*, quæ venæsectionem autumnalem, aliàs solitam, anticipare suadebant. Post hanc dictum (l. c.) *elixirium* per aliquot adhuc dies continuabatur.

§. 8.

Quoniam autem *subversiones ventriculi* haud cessabant, Medicus porrigebat *tincturam* tartar. balsamo æthiopico nuptam & externè *emplastrum stomachicum Burrbi*, regioni ventriculi adplicandum, quibus nausæ vomitusque quodammodo sopiti videbantur.

§. 9.

Præterea (§. 8.) multum *pituæ* in ore & in sputu se manifestabat. Dabatur itaque blandè *laxans* in *pillularum* forma
ex

ex amaris extractis & gumm. ammoniac. paratum succedente mitissimô atque paululum feliciori effectu. Mox vero largior vomitus denuò succedebat, rejectâ sat magnâ pituitæ copiâ.

§. 10.

Omnibus itaque in pejora ruentibus solitô more plures convocabantur sanitatis antistites. Ex communi Medicorum consilio ordinabatur hoc *medicamen*: R. Pulv. rad. rhabarb. opt. terræ foliat. tartar. ana ℥ss. Aq. stillat. Cichor. ℥iiss. digerantur per aliquot horas, exprimantur, S. quater de die 60-70. gutt. cuilibet dosi additis gutt. Xij. Liq. mineral. anodyn. Hoffm.

§. 11.

Quatuordecim abhinc (§. 10.) diebus, *urinæ* parum ejusdemque rubicundæ excernebat, quæ plerumque etiam quieti relicta colorem huncce haud immutabat & satis copiosum sedimentum idque mucosum deponebat. Iteratô supra descriptarum *pillularum* usu rutilus ille *urinæ color* cessabat. Jam verò non solum edendi sed & bibendi *appetitus* ita prosternebatur, ut rarius vix pauxillum *vini* vetusti *rhenani* hauriret. Durabat hæcce morbi tragœdia usque ad mensem Aprilis ann. 1752. sub quâ totum fere corpus Illustriss. ægroti usque *consumebatur*, ut ferè sceleti speciem referret. Præterea circa & supra umbilicum notabilis sese ostendebat *durities*, quæ in majorem excrescebat *tumorem* & *hypochondrium dextrum* versus excurrerebat.

§. 12.

Rebus sic (§. 11.) stantibus & causâ, ut ajunt, jam conclamata, ad Extraneos quoque confugiebat miser & accelerata eorum petebat consilia, quæ huc transcribere operæ pretium esse supra (§. 1.) judicavi. Licet enim omnia frustra fuerint tentata nec jam communicandis consiliis uti amplius locum tempusque reliquerit acceleratæ & blandæ tandem *mortis* necessitas, *expediet* tamen scrutari, quid, quæ adhibuit media medica, præstiterint, quidve potuissent præstare serius commendata, numque forsan denique suppetiissent alia? *Rationem instituti* aliquam in *præfatione* indigitavi. Prætereo reliquas. Inde præsentis tractationis

Pars II.

PRAECIPVA MEDICORVM IN HOC
CASV CONSILIA.

§. 13.

Communicabo ista (§. 12.) ut se habent, ipsissimis AVTORVM verbis. Nefas enim existimo tantorum virorum cogitatis aliquid vel addere, vel demere, vel mutatis verbis ullô modô affingere, aut derogare, quicquam.

§. 14.

Ita verò habet primum ex istis (§. 13.) consiliis: J' ai lu l' histoire de la maladie d'un Seigneur du premier Rang, Envoyée de Ratisbonne avec toute l'attention possible, & j'ai raison d'être d'accord avec les Medecins, qui ont traité le malade jusque à present, touchant le siege de la maladie, c'est sans doute un embarras dans le mesentere & le pancreas principalement, qui produit tous les symptomes, dont on a fait mention dans l'histoire de la maladie. Les hemorrhoides, qui ont incommodé le malade long temps avant cette maladie, me font croire, que cet embarras n'est pas de nouvelle date; pourtant ne faut il pas douter, qu'il n'ait été beaucoup augmenté par les refroidissemens soufferts à la fin du mois de Juillet passé: c'est par la, que la transpiration a été supprimé, & que les humeurs accoutumées à sortir par les pores de la peau, ont été obligé de se jeter sur les viscères nommés au commencement. Cela seul auroit suffi à diminuer la force des vaisseaux par les quels les humeurs coulent, & a produire un epaississement & une lenteur des humeurs dans ces viscères. Il ne seroit pas non plus difficile de faire voir, comment cette lenteur cause tous ces maux, & comment elle puisse produire un veritable skirrhe, qui est en quelque facon à craindre. Mais sans s'y arreter, il faut faire voir de quelle facon on doive proceder à la cure de cette maladie opiniatre & inveterée, en cas, que la cure de l'eau des selters avec le lait ne reussisse pas. Cette cure consistera, selon mon avis en trois points: 1) de dissoudre les humeurs lentes & viscidés, a fin qu'elles puissent circuler librement, & sortir en partie par la voye des selles, 2) de conserver les forces vitales

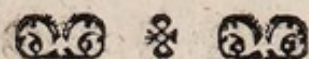
vitales en general, & rendre l'elasticité aux vaisseaux des viscères du bas ventre, 3) de remédier aux symptomes les plus urgentes.

Pour agir donc en consequence, il faudra prendre pendant 3. semaines ou environ le vin medical A. en voici la façon de le préparer: On met le sac, qui contient les herbes, dans un vase de fayance ou autre neuf, dans le quel on ait mis auparavant de l'eau bouillante pour en ôter le mauvais gout. Sur le sac il faut verser une bonne livre d'eau bouillante, & mettre alors le vase bien couvert pendant 4. ou 5. heures sur le fourneau, ou a un autre endroit, qui soit un peu chaud. Apres cela ce meme vase doit être exposé à l'air, & quand le tout est refroidi, on ajoute a cette eau 3. livres d'un vieux vin de Rhin, & on met le vase bien bouché dans la cave, ou il doit rester pendant tout le tems de cette cure. Deux jours apres que le vin a été a la cave, on en verse dans une tasse à Caffée de moyenne grandeur, & on prend cette dose du vin tant soit peu tiede le matin à jeun. On continue de faire cela tous les matins, mais de façon, que tous les trois ou quatre jours on fasse une pause meme comme ce vin doit un peu purger en cas, qu'il purge plus que 2. ou 3. fois par jour, il faut diminuer la dose. Une petite heure apres on prend chaque fois 1. ou 2. Tasse de Caffée pur, ou d'un bouillon de veau fait avec du Zelleri & autres racines.

Apres avoir achevé cette cure la malade prendra pendant quatre autres semaines les pilules B. au nombre de 12. tous les matins & tous les soirs & une heure avant le diner une des poudres C.

Dans le cas de fortes nausées ou des crambes d'estomac il faudra prendre les gouttes D. & de faire oindre tout le bas ventre avec l'huile de Chamomille melée avec l'Esprit de Mentha. Avec tout cela il sera bien necessaire d'observer un regime des plus exacts. Comme l'appetit manque, il ne faut jamais se forcer à manger surtout au soir, ou il sera bon de manger 2. ou 3. Sardelles, dont on aura ôté seulement le gros sel, sans les laver, avec un peu de croute d'un pain blanc, ou aussi quelques petites tranches d'un jambon de Mayence, dont on ait ôté toute la graisse. En general faut il s'abstenir de tout ce, qui est trop mol & doux, & ajouter plutot aux aliments tant soit peu d'aromes, comme du Canel, des fleurs de Muscat &c.

Si le Malade est accoutumé à boire de l'eau, il s'y tiendra de facon, qu'il boive à chaque repas 2. verres d'un bon pontac, ou d'un vieux vin de Bourgogne, s'il ne boit pas de l'eau, Il se servira d'une bonne biere rouge tirée sur des bouteilles, une des choses les plus necessaires c'est l'air libre & temperé. Il faut donc, que le Malade evite les apartemens Chauffée aussi long tems, que cela se pourra faire, & qu'il ne couche pas dans une pareille chambre, ni dans un lit avec des rideaux fermés aussi le Carosse ne doit pas être fermé, dans le quel il se faut promener avant le diner. Apres le diner il faut que le corps & l'esprit soit tranquille. Autre l'exercice de la promenade en carosse il sera utile de faire frotter l'epine du dos & le bas ventre le matin à jeun, & vers le soir, quand l'estomac est vuide.

Il ne sera pas necessaire d'ajouter, qu'il est necessaire d'eviter tous les mouvements de l'ame & de se coucher de bonne heure. Il ne faut pas d'abord commencer cette cure apres avoir fini celle de l'eau de Selters. Il vaut mieux que le Malade soit pendent huit jours ou environ sans remede.

Juste Gottfried Günz,

Medecin de S. M. le Roy de Polon. Elect. de Saxe &c.

Lit. A.

℞. Summit. Cent. min. Mij.
Rad. Gentian. rubr. ℥vj.
Enul.
Imperator. ana ℥ss.
Cort. flav. Pom. ☉vant. rec.
rasp. nro. ij.
Winteran. ℥ij.
Rhabarb. opt. ℥. x.
Fol. Sennæ s. st. ℥ss.
Fibr. rad. bellebor. nigr.
Sem. Fœnic. ana ℥ss.
Sal. amar. Sedlic. ℥j.
Concis. & contus. Misc. indantur
Sacculo. D. Sigt.
Species zum Kräuterwein.

Lit. B.

℞. Extr. Card. bened.
Millefol. ana ℥ss.
Limat. ♂tis subtiliss. psat. ℥ss.
Pulv. rad. ari ℥j.
Misc. f. cum Bals. peruvian.
q. s.
Pill. pond. gr. jss. fol. D. obduct.
D. Sigt.

12. Stücke auf einmal
zu nehmen.

Lit. C.

Lit. C.

℞. *Pulv. Cachect. Querc. s. a. & m.*

℥ij.

Cort. peruvian. Ital.

Limat. ꝑtis subtiliss.

pulveris. ana ℥iſſ.

Cinnam. acut. ℥ſſ.

Misc. Div. in 12. part. æq.

D. Sigt.

Eine Stund vor dem Essen
einzunehmen.

Lit. D.

℞. *Tinct. Castor. ℥ſſ.*

Spir. Sal. ammoniac. ℥iſſ.

Laud. liquid. Sydenb. ℥ſſ.

M. D. Sigt.

50. biß 60. Tropfen auf einmal zu
nehmen im Wasser.

§. 15.

Alterum (§. 14.) consilium medicum hîc (§. 12.) dictô modô (§. 13.) repetendum hoc erat: Legi illa, qua decet, animi attentione descriptionem, quo Illustris æger laborat, & cum petatur & mea in difficili casu opinio, libere dicam, quid sentio.

Lentam pituitam in ventriculo fluctuantem, vomitum talem & nauseam producere posse, certum est, verum hæc mala, tali saburra excussa, superantur feliciter, quod tamen in hoc casu non obtinet, hinc metuendum videtur, an non alia, pertinacior causa adsit, senium, siccus corporis habitus, curæ forte Illustribus Viris frequentes & graves, prædisponentes causæ sunt ad scirrhusas viscerum abdominalium indurationes, & in cadaveribus illorum, qui similibus morbis laboraverunt, vel ipse vidi, vel à fide dignissimis Medicis accepi, quod inventi fuerint scirrhusi tumores hepatis, pancreatis, pylori, quandoque ipse ventriculus contractus subcartilagineus, & in omnibus his conatus ad vomendum, & quod per vomitum excernebatur, tenax & glutinosum erat. Facile patet, si talis causa subesset, spem in angusto positam esse, cum nulla arte emendabile tale vitium in hoc ætate, agnoscant omnes Medici. Interim tamen & hoc certum est, mucosam colluviem cum tali causa stabili concurrentem, augere posse morbum, unde semper proderunt illa, quæ omne tenax dividunt, primas vias lenissimo stimulo detergent, simulque visceribus chylopoëticis novum quasi robur addunt; cavendum tamen semper est, ne validioribus evacuationibus prostrentur vires.

Crederem tentari posse cum spe levaminis sequentia. Sumat quater de die binas pilulas & superbibendo singulis vicibus duo cochlearia Mixturæ B.

Mane in lecto, jejuno adhuc ventriculo, perfricetur abdomen leniter panno laneo per quadrantem horæ.

In diæta definienda nulla difficultas esse potest, cum sola evpepta hic convenient & appetitu caveat æger. In prandio & cæna panis bis coctus vino Toccaviensi madens, multum juvare posset languentem ventriculum.

Vindobonæ 23. Sept. 1751.

Gerardus L. B. van Swieten.

A.
R. Sapon. Venet. ℥iij.

Bulb. ari. ℥j.

Croci. ℥ss.

Aloës. gr. xv.

Myrrb. el. ℥ij.

Opopanac. ℥j.

Ol. still. Menth. gutt. v.

Elix. propriet. q. s. ut fiant. pill.

pond. gr. v.

B.

R. ∇ still. Menth. ℥j.

Spir. Menth. ℥ss.

Sir. Menth. ℥j.

M.

Lætabor quam maxime, si sola colluvies pituitosa morbum faciat in Viro hoc Illustrissimo, interim relegi denuo totam morbi historiam, & perpendi sedulo, neque tamen inveni sufficientes rationes, ut hunc mihi metum excuterem. Novisti probe, quod Medicis liceat opinione inter se dissentire, animo vero nunquam.

Cum à nocentibus & juvantibus meritò indicatio sumatur, & profuerit aqua Selterana cum lacte vaccino, simulque blandum nutrimentum exhausto corpori præbeat & solvendi vi polleat, non video rationem, cur non pergere possit in illius usu, pergendum autem tam diu, quam diu commode ferat: frigida enim & humida tempestate solent ægri quandoque minus facile ferre aquas medicatas.

Viennæ die 4. Oct. 1751.

B. v. Swieten.

§. 16.

Succedit tertium (§. 15.) consilium hinc datum: Nachdem die *Historiam Morbi* genau überlesen; so findet sich, daß Herr *Patiente* an *Obstructionibus viscerum infimi Ventris*, besonders aber des unter dem Magen liegenden *pancreatis* leyde, dannenhero nicht zu wundern, daß der darauf liegende Magen getrucket, mithin die *Vomit* und Aufstossungen, auf die beste Mittel nicht nachlassen, ja weil die diese *Pancreas* ihren Saft, so zur *Chylification* nothwendig, wegen ihrer Verstopfung nicht in der *energia* zubereiten kan, so folget, daß die *Chylification* auch verdorben seyn muß, und mithin die Galle, so im natürlichen Stand von diesem Saft *mutiret* wird, hier desto schärfer bleibe; aus diesem lassen sich alle *Symptomata* gar schön *deduciren*, ja es müssen von diesem Uebel die *Glandularum meseraicarum, hepatis & lienis infarctus* erfolgen. Zu fürchten ist, daß in diesen hohen Jahren, magern Leibes, *Constitution*, und schon so lang anhaltenden Uebel nicht eine wahre *irresoluble Scirrhus* schon vorhanden sey. Welches bey früherer Jahreszeit kräftigere Mittel sonst am besten heben.

Sind also die *indicationes* zur Cur,

Die *Obstructiones* zu heben, den aus solchen *Obstructionibus* verhinderten *Circulum Venæ portæ*, worzu die *hæmorrhoides cæcæ* gehören, zu *restituiren*, und endlich die Inngeweid des Schmerbauchs zu stärken.

Die kräftigste Mittel, die mich die Erfahrung gelernet, sind folgende:

℞. *Extr. Cent. min.*

Scolopendr.

Rhabarbari

Cichorei ana ʒj.

Sal. polychrest. ʒij.

Solve in Aqua Cichorei ʒiv.

Misc. D. ad Vitr. Sigt.

Morgens nüchtern einen Löffel voll zu nehmen.

℞. *Tamarindor. enucleat.* ℥ij.
Rad. recentis Graminis ℥iv.
Cichor.

Taraxac. cum toto ana ℥j.

*Coque leg. art. per I. boram in s. q. Aquæ
 Communis, Colaturæ prelo fortiter expressæ ℥iij.
 add.*

Sal. polychrest. ℥ij.

Sir. de 5. Radicibus aperient. ℥ij.

Misc. D. Sigt. Alle 4. Stund des Tags eine
Tbée - Schale warm davon zu nehmen.

Nota: Die Wurzeln müssen so frisch, als sie zu haben seyn, genommen werden.

Wann die *hæmorrhoides* angeloffen, so sollen nach Art der Kräften durch die Blut-Igel einige Unzen Blut entzogen werden; So verhoffe und wünsche einen guten *Effect*.

Wien den Sept. 1751.

Ignatius Humelauer,

*Phil. & Med. Doct. Känserlicher Hof-Medicus
 und des Königl. Collegii der Adellichen Physicus.*

§. 17.

Ad quartum (§. 16.) venio consilium medicum hisce exartum:

Wohlgebohrner Herr, Hochgeehrtester Gönner!

Erw. Wohlgebohren sehr gründliche und deutliche Beschreibung der Gesundheits-Umständen Er. Excellenz des Herrn Gesandten Freyherrn von Wallbrunn, habe ich mit Fleiß erwogen. Die Ursache der Kranckheit ist wohl freylich eine Verstopfung der Geäßer in denen zur Verdauung gehörigen Eingewenden, von einem zur Guldnen Uder geneigten Blute und von zurück getretenen Ausdünstungen, wodurch dann die Nerven getrücket, und verkehrte Bewegungen im Magen und den Gedärmen erregt und die zum Appetit und Verdauung nöthigen Säfte nicht recht abgesondert werden. Ich muß gestehen, und freue mich darüber, daß, wie ich nach und nach

nach die Beschreibung der Umstände gelesen, ich fast auf eben die Mittel gedacht, welche ich darauf gefunden von den gegenwärtigen Herren *Medicis* verordnet zu seyn.

Das Sedlitzer Wasser, die bittern *Extracte*, die *Rhabarbern* Tinctur, der *Hoffmännische Spiritus*, die balsamischen Pillen und der Selterser Brunnen, sind mir gleichmäßig in die Gedancken gekommen, wie auch die zur gehörigen Zeit, geschehene Ueberläß. Da der Selterser Brunnen so wohl bekommt, so glaube ich ohnmaßgeblich, daß dienlich seyn werde, damit eine gute Zeit, bey bisherigem Verhalten, fortzufahren. Die des Morgens zu trinkende *Quantität*, könnte wohl bis auf einen Krug oder 3. Pfund seyn, und Nachmittags dem Magen Ruhe gelassen werden, Mittags aber und bey dem wenigen Abendessen könnte dasselbe Wasser mit ein wenig Wein vermischt dienen. Ich muß gehorsamst anheim geben, ob nicht lieber der Brunnen ohne Milch fortzusetzen seye, da der Magen dadurch alsdann wohl mehr gestärcket werden möchte, doch wird die *indicatio à juvantibus* zu beobachten seyn. Wöchentlich einmahl dürste dienlich seyn, die Abführung durch die balsamischen Pillen zu wiederholen, und vor der Mahlzeit können von dem nach *Hoffmännischer* Art bereiteten Magen, *Elixier*, dergleichen dasjenige ist, so ich, wie *Erw. Wohlgebohren* melden, verordnet zu 90. Tropfen genommen werden. Wann also etwann einen Monath lang, oder nach Befinden fortgefahren würde, so wollte ich die Herstellung der Gesundheit und Kräften hoffen, wie ich solche und den vollkommensten Segen zu dieser und andern *Erw. Wohlgebohren* Curen von Herzen wünsche. Ich beharre mit größter Hochachtung

Erw. Wohlgebohren

Hannover

den 26. Sept. 1751.

gehorsamster Diener
Werlhof.

S. 18.

Progredior ad quintum (§. 17.) in hoc casu consilium medicum: *Illustrissimus egrotus, secundum circumstantias, historia morbi ad me transmissâ, contentas, nondum ille est, qui morbo chronico*

chronico detentus esse videri possit, nam exeunte hujus anni Mense Julio, à causa aliqua procatarctica subitanea, scilicet aëris frigidioris cum calido permutatione, atque transpiratione insensibili hinc oppressa, febris illum invasit, veluti ex horrore, languoribus & gravidine liquet. Utinam excanduisset febris, ordinatis progressa esset motibus, inque sudores ac urinas turbidas desisset. Verum veterana ista Illustrissimi agroti viscerum imi ventris mala dispositio, qua ille versus motus hæmorrhoidales anomalas propendet, cum subito illi hæmorrhoidum irrita accederent conamina, febriculam ordinatis evacuantibus judicari haud sivit, atque subito totius morbi vis ad vias chylopœiticas conversa est, hinc ille febre ista Mesaraica, quam Schola Hoffmanni docet, laborare arbitror: quamvis enim febris signa in frigoris ac caloris permutatione, pulsu ad sensum acuto, sudoribus ac aliis evacuationibus febrium criticis haud adsint, & tamen, veluti morbi historia docet, quadam pulsuum vicissitudo, dum illi mox languent mox vigent, etiamsi autem febriculam debilem subesse sentiam, eamque paulo vegetiorem esse vellem, cum, nisi vitæ aucta, nodus aliquis viscerum solvi nequeat, forte etiam febris olim in purpuram scorbuticam desinens, suum stadium penitus haud absolverit, atque illa perfectè haud judicata, vel præcocius oppressa, saburram humorum intra hepatis sinus naturali aliquâ inertia laborantes reliquerit; neutiquam tamen ab Excellentissimorum virorum sententia recedo, qui sedem causæ morbi in toto venæ portarum systemate, inque universo Viscerum Chylopœiticorum complexu constituunt, adsunt enim, quæ organorum istorum infarctum significant, indicia clara atque luculenta, flatuositas intestinorum, borborygmus, spastica hypochondriorum tensio & vomitus inanes, quæ exeunt quarta, ex quo morbus invaserat, septimana sese manifestabant Symptomatici scilicet ac forte à consensione hepatis cum ventriculo orti. Dubium sane penes me nullum superest, materiam febrilem mala metastasi ad glandulas imi ventris, ac hepar speciatim translata esse, uti fieri solet, quo laxioris habitus viscera, quod transprimi per minima Vasa colatoriorum, corporis humani nequit, facile in se recipiant & pertinaciter servant eo plus, quo profectior ætate agrotus est atque humores acres sal sub velo pituitæ tenacis in se continent, veluti rem ita sese habere, historia morbi docet:

docet. Adest enim Illustrissimo agroto antiqua sanguinis alcalēscētia, quam tenuis ac siccus corporis habitus prodit, ast glutinosum illud, cujus lentor bonam ac beneficam febrem accendi impedit, sese omnibus signis, pallore, frigore extremorum, pulsu debili & aliquali pedum intumescētia, abunde prodit, atque insuper, ipsas primas vias viscido glutine inductas quoad superficiem esse, sitis defectus explicat. Quodsi hac omnia mecum perpendo, ad tres potissimum indicationes Methodum medendi redire arbitror.

Emollienda suisque humoribus pervia reddenda sunt imi Ventris Viscera.

Augenda vis Vitæ & per Vim indicationis Vitalis

Aperienda sunt Colatoria corporis, quæ sine virium jactura educere peccaminosos succos valeant.

Etiam si autem indicatio Vitalis ob summam Illustrissimi agroti virium prostrationem, prima esse debere videatur, vereor tamen, ne acria ista atque calētia analeptica, quacunque fuerint, aromatica, Volatilia cum Alkohol confecta omnia æstus moveant, parcum illud fluidum, quod agroto superest, absumpturos: cavendum sane omni est studio, ne febris symptomatica occasio suppeditetur, quæ sane, ubi accensa semel fuit, hecica futura est, lenta scilicet atque destructiva.

Proinde ad viscerum imi ventris obstructiones primò omnino locò respiciendum esse arbitror. Magni facio amara, quorum mentionem historia morbi injicit, aquosò extracta menstruò atque saponaceis salsisque liquoribus mixta, iisque ac aquis selteranis vino generoso temperatis morbum confici posse sperarem, nisi virium lapsus efficacius medicamentum postulare. Applicanda scilicet ipsi intestinorum tubo sunt, quæ venas mesaraicas polypoſo lentoque sanguine impletas emollire possunt pharmaca; Clysteres intelligo omni acredine vacuos ex ol. lini & cremore lactis, incocta illis Castorei particula, confectos atque melle vetusto saccharino aliquantulum conditos: Neutiquam unus alterve sufficit, sed cum nulla virium jactura ab his metuenda sit, repetenda illa sunt, atque uti agroti vires ferunt, Rheum ad ʒʒ. Tamarind. ʒj. sero lactis incocta, Clysteris specie exhibenda sunt, etiam si enim spes certa haud subsit, fore, quo beneficus ac sufficiens hæmorrhoidum fluxus consilio hoc excitari possit, attamen cum neque de ista re desperandum est, tum id quoque hac medicina innuo, quo,

motu vegetiore intestini coli per Clyisma efficacius aucto, uti illud
 hepatis proxime subest, ita jecinoris indurata bilis emolliatur atque
 commoveatur. Ceteroquin acriora omnia, præter illa, quæ ex Rheo
 sunt Laxantia eaque minus frequentia nocere arbitror, ne subducta
 sanguinis parte fluidiore viscidum tenax augeatur. Ex eadem illa
 indicatione, quæ viscerum imi ventris emolliationem respicit omnia
 potulenta fluant tenuiora ac simul nutrientia, quæ & tubum alimen-
 tosum perluere & facile iterum per sudores atque urinas secedere pos-
 sint. Quod autem aquis Selteranis huic fini possit esse efficacius?
 dummodo nutriret, ut adeoque illud præstare simul possit vel seri lactis
 Caprilli dimidia pars, vel ipsius lactis Caprilli tertia immiscenda
 est, potestque mane, quantum appetitus tollerat, mixti hujus quan-
 titas lentis parvisque haustibus, tepide accipi. Deinde nihil impedit,
 Selteranas prandendo bibi si Vini Rhenani particula adjecta est,
 aut post prandium quoque sorbillari. Singularis est seri lactis cum
 succo Citri parati lapidibusque cancrorum denuo decocti, hinc cha-
 lybis limaturæ superfusi in aperiendis visceribus efficacia, cujus hau-
 stulum dormitum ituro dari ad ℥viij. posse, arbitror; Cum enim
 cachexiæ vestigia penes illustrissimum ægrotum sese manifestare jam
 incipiant, martiatorum usum junctim celebrandum esse puto, siqui-
 dem limaturæ martis particula massæ pilularum amararum Illustris
 Swietenii, quarum formula cognita est, immisceri posset. Quod
 alteram Cardiacam indicationem concernit, illa quidem præter dia-
 tam nutrientem nihil postulat aliud, consultum adeoque est juscula
 gallinacea, herbis recentibus diureticis, radice apii, quod Sileri
 Italorum incocta prandio ac cœna, aliquando etiam pro jentaculo
 usurpare affatim. An haustus Vini Hungarici à prandio æstum mo-
 turus sit videndum, nisi movet, nihil illo ad restaurandas vires esse
 potest convenientius neque sincerum est: motum corporis, si vires
 permittunt, suadeo; si debilis æger est, fricetur spina Dorsi, ut pro-
 vocetur liquidum nerveum, ejusque flumen largius ad obstructa ven-
 tris viscera corrivetur. Deinde quod tertiam de excitandis colato-
 riorum actionibus validis indicationem spectat, equidem omnes eva-
 cuationes abhorreo, quæ vires frangunt, adeoque nec purgantium fre-
 quens usus, nec sudoriferorum farrago quidquam proficiunt. Est
 tamen in diureticorum usu eo major ponenda fiducia, quo metuen-
 dum

dum plus est, ne aqua, quarum pro potu ordinario usus quotidianus nunc est, quiescant, ac tumoribus occasio suppeditetur. Quodsi ergo intellectum fuit, urinarum quantitatem, epotis baud respondere, nisi etiam sudoribus difflatum aliquid fuit, sane opus est excitare diuresin, ne tumores pedum œdematosi aucti in hydropem degenerent. Respondent voto meo *Essentia pimpinellæ cum Tinctura antimoni tartariz. cum largo vehiculo, vel radicis armoraciæ raspatura cum Vinum Rbenanum superfusum est.* Si vires sensim auctæ sunt atque tumores ad anum ita turgescunt, ut illis sanguisugæ applicari possent, sane nulla est ratio, quæ impediat, quo minus illa applicari possint, ut sanguinis, quæ systema venæ portarum farcit atque distendit, copia imminuatur.

Quod regimen sex rerum non naturalium attinet, uti illud de-
cet esse exquisitissimum, ita quod moneam, non habeo, cum ista omnia
Excellentissimorum sanitatis Consiliariorum arbitrio constet, quorum
sapienti arbitrio hæc omnia relinquo, Deum precatus, ut consiliis
illorum benedicere velit.

Lipsiæ die 14. Octobr.

1751.

Dr. Johannes Ernestus Hebenstreit
Professor Publ. Facultatis Medicæ Lipsiensis Decanus.

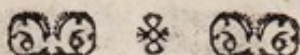
§. 19.

Sextum (§. 18.) consilium medicum hisce comprehensum
erat:

Epicripsis Modesta.

Quam mali causam Illustris van Swieten allegat, scirrhum
visceris alicujus statum, eandem etiam nuper suspicatus sum, ea-
demque adhuc dum animum meum angit, meliora sperat D. D. Diet-
richs cum magna veri specie, ex absentia symptomatum ad absen-
tiam scirrbi concludens; sed datur tertium, & utinam in hoc casu
non daretur? Scilicet non adest scirrbus magnus ex inflammatio-
ne oriundus & relictus, qui pondere gravet & circulum sanguinis
notabiliter turbet & impediat; adest vero status scirrhus visceris
vel viscerum, qui ex obscuris initium lento cursu in eum gradum ad-

crevit, ut jam Chylopoësin impediat, anorexiam causet, & generationi muci faveat.

Hac de causa & statu mali.

Quod ad curam attinet, usus aquarum selteranarum mihi admodum placet, atque ego ad duas libras mane adscenderem, si Illustris ager ferre posset, sub prandio miscerem aquam selteranam cum vino rubro gallico, ad vesperam permetterem, si ager vellet, non juberem, aliquot haustus aquae selteranae, & in caena eandem iterum cum vino miscerem.

Medicamenta à Dno. van Swieten ordinata, pillulas & aquam acidulis jungerem, & hora Xma antemeridiana assumerem. Validum resolvens est, quod ordinavit van Swieten, sed vereor, ne stomachus ferat, quo casu reponerem Viennensia & acidulis adderem pulverem stomachicum aromaticum gratum, usum acidularum interponerem medicamento moderate laxante Rhabarbarino ex Sir. de Cicbor. c. Rbab. ʒʒ. Elix. aperitiv. Claud. ʒij. & Pulv. Antispasmod. Hall. ʒj. una vel duabus vicibus sumendo quavis hebdomate.

ita sentit

Dr. Bülfinger.

§. 20.

Accipe denique ultimum:

Zochedel, Gebuhrner und Zochgelährter,

Zochgeehrtester Herr Doctor!

Iuer Zochedelgebohren Geehrtestes ist mir den 24. dieses allhier in Böblingen, woselbst dermahlen mein gnädigster Herr sich wegen der Jagt aufhalten, behändiget worden. Ich dancke sowohl vor das gütige Andencken, als auch vor das gute Zutrauen, daß selbige meinen Rath und Meynung wegen Sr. Excellenz des Würtembergischen Herrn Comitial-Ministri B. von Wallbrunn verlangen. Ich mache mir ein besonders Vergnügen, wann zu Erhaltung und Soulagirung dieses meritirten großen

sen Mannes was nütliches beytragen kan. Den gegenwärtigen *Statum Morbi*, worauf sich *Zw. Sochedelgebohren* beziehen, habe noch nicht erhalten, und ob ich schon gestern in Stuttgart gewesen, so habe doch mit meinem Herrn *Collega Dr. Bilfinger*, weil er eben in *Paroxysmo febrili* gelegen, nicht genugsam sprechen können; doch hat er mir des Herrn *Archiatri Cæsarei v. Swieten Consilium*, und des Herrn *Dr. Pfennings* aufgesetzte *historiam morbi* gegeben; damit ich nun weder einer Nachlässigkeit beschuldiget werde, oder daß die Zeit nicht vorbey gehe, als habe, ohne das weitere zu erwarten, auf *Zw. Sochedelgebohren* Zuschrift vorläuffig antworten wollen.

Ich glaube, daß dieser *Morbus intricatus* seinen Sitz in *abdomine* und vornehmlich in *Hepate, Ventriculo & duodeno* habe, bin aber doch der Meynung, daß hier keine *Dispositio scirrhusa*, *sed potius relaxatio vasorum atque impeditus sanguinis circulus ac transitus per illa* und daraus folgende zurück gehaltene *se- & excretiones* zu accusiren; wäre *dispositio scirrhusa* in *hepate*, so würde *secretio bilis* zurück bleiben, und sich *color ictericius* in *superficie corporis* zeigen, wovon aber in der *historia morbi* nicht gedacht worden. Es scheint zwar, als wären des Herrn *Archiatri van Swieten* nicht dieser meiner Meynung, doch haben Sie zur *Cur alcalina* scilicet *saponem* und *Aquas Selteranas* angerathen, wider welche, weil sie *pro obtinenda reseratione vasorum & resolutione materiae viscosæ* gar wohl dienen, nichts aussetzen kan; doch fürchte, wann diese *Medicamenta* beständig oder lange Zeit, (wie es allerdings nöthig scheint,) ohne auch auf *tonica & roborantia* zu denken, continuirt werden sollten; es könnte dadurch die *Atonia Ventriculi* und mit derselben *Appetitus prostratio, indigestio &c.* leyden, vermehret werden.

Es stehet in denen Nachrichten, als ob kein *tumor œdematosus pedum* sich äussere, welches ich doch allerdings zu vermuthen Ursach habe, und dadurch in meiner Meynung, von obgedachter *Atonia viscerum abdominis* noch mehr bestärcket werden würde.

Dem Herrn Patienten wird nichts daran gelegen seyn, was man dem Kind oder der Krankheit vor einen Rahmen beyleget, oder was man zur Grund-Ursache derselben setzet, wann Sie nur davon befreyet werden, dahero von weiterm *Raisonniren* abstrahire.

Aber nach obigen *Indicationibus* wollte rathen, mit dem Gebrauch des Seltzer-Wassers zu *continuiren*, dabey könnte über den zweyten oder dritten Tag, entweder Morgens vor dem Wasser, (zu welchem entweder gar kein oder sehr wenig Milch nehmen thäte,) oder Abends vor schlaffen folgende Pillen genommen werden.

Rx. *Mass. pill. Balsamic. Dispensatorii Würtemb. gr. xij.*
Extr. Chalybeati gr. iij.
Misc. f. pill. pro una dosi.

Ob zwar gedacht wird, als könnten *Se. Excellenz* der Herr Comitäl-Gesandte, die *Elixiria & alia sic dicta stomachica calida* nicht vertragen, so halte dennoch davor, es können dergleichen *ex balsamicis, amaris &c. menstruò vinosò parata*, nicht ohne Nutzen gebraucht werden. Die neue *Pharmacopœa Edinburgensis* hat ein besonderes *Compositum*, welches ich auch der neuen *Edition* unserer *Pharmacopœa Wirtembergica* einverleibet, weiß aber nicht, weil das Buch nicht bey Handen habe, ob es unter dem Titul der *Elixier, Essentiarum, oder Tincturarum Stomachicarum Martiat.* stehet. Dieses wollte entweder allein oder mit dem *Elix. Balsamico temperat. Hoffm.* wie es ebenfalls die *Pharmacopœia Wirtembergica* beschreibt, zur Helft melirt, täglich 2. mahl, und zwar *ante & post prandium* zu 60. bis 80. Tropfen mit Ungarischen- oder Rhein-Wein nehmen lassen. Könnten *Gr. Excellenz Martialia* nicht vertragen, und *Nausea* durch deren Gebrauch stärker werden, so müßte man freylich davon abstrahiren, und könnte davor eine *Essentia Corticis peruviani, vinò Hungaricò extrahirt, cum Essentia Corticis Culilawan. aromatisirt, substituiren.*

Vor schlaffen gehen würde ich folgende Pulver in einem *Vehiculo aquoso* zu nehmen, *recommendiren.*

Rx. *Lapid.*

℞. *Lapid. Cancror. acid. Citri Satur.* ʒij.

Rad. ari. præparat.

Milleped. præparat. ana ʒß.

Tartar. Vitriolat. gr. xxiv.

Extr. Cort. peruvian.

Cascarill. ana gr. iiij.

Ol. dest. Cinnam. gtt. ij.

M. f. p. Div. in 7. part. æq. d. in totid. Chart. dist.

Wollte man äusserlich auf den Magen eine Serviette mit folgen- dem *Liquore* besprengt, auflegen, so glaube, daß wann schon solches nicht von grossem oder besonderm *Effect*, jedoch auch nicht schädlich seyn sollte.

℞. *Spir. Menth.* ʒij.

Aq. Anbaltin. ʒj.

Camphor. ʒj.

Misc.

Sollten die *Vasa hæmorrhoidalia* turgesciren, so glaube, daß *Hirudines* sehr gute Dienste thun würden.

Ich wünsche sowohl zu mein als andern *Consiliis* göttlichen Segen; bitte Herrn Comitäl- Gesandten *Excellenz* meines *Respects* zu versichern, und zu glauben, daß ich seye

Uw.

Böblingen den 26. Oct. 1751.

gehorsamer Diener

Dr. Gesner.

§. 21.

En! gravissimorum consiliorum medicorum septenarium, (§. 14- 20.) quem velut *sacrum* ullo modô tangere, temeritatis foret, mea saltem ex parte. Equidem ex iis haud esse volo, qui juvenes senum cogitata præmaturè dijudicanda sibi sumere, quandoquidem haud verentur. Si quæ esset communica- tis fortè addenda *epicrisis*, illam altioris subfelii viris relin- quo perlubenter. Quod meum est, hic tantum molior, spe- cimen *disquisitionis* substrati morbi *academicæ. Academicæ* re- peto. Alia enim est ejusmodi *disquisitio academica*, alia *clini-*
ca

ca & ad præsentes usus *per individua directa*, licet hæc ex ista sua semper petat principia. Hac itaque *instituti mei ratione* nunc (§. 1.) subjungenda est *tractationis* hujus

Pars III. SPECIALIOR DICTAE PHTHISEOS HAEMORRHOIDALIS DISQVISITIO.

§. 22.

Mireris multos tot hodiernum de morbis verba facere, tot circa istos consilia dare, apud quos tamen multoties ne ipsum quidem *morbi nomen*, nedum genuinum illius *conceptum*, circa quem versari videntur, deprehendas. *Prima* hæc tamen sunt *artis nostræ fundamenta*, sine quibus vacillat non solum, sed cadit planè, reliqua omnis, tam *theoria* nostra, quàm *praxis*. Quæ enim, quæso! cognitio aut cura, illius *morbi*, quem vel quoad *primam* ipsius *notionem* nesciunt, quemve suo sæpe *nomine* germanò ne quidem cognitum habent. Tanti momenti est ea *Pathologiæ* nostræ pars, quam *Nosologiam* dicimus. Ea ipsa enim nobis tradit *morborum* germana *nomina* & *cognomina* eorumque genuinas *notiones* & *cujusvis* inde pendent ab omnibus aliis *differentias*, quas dicunt *specificas*, per *individua* tandem in ipsa *praxi* solidiori discernendas. Conf. *Excellentis. Dn. PRAESIDIS* nuper ventilatam *Dissert. de Polyæmiæ nosologia*. §. 11. & 12. p. 9.

§. 23.

Phthiseos adeò facilem atque planum *terminum* atque *conceptum* in hunc usque diem apud multos *æquivocum* esse, quis crediderit? Nihilo tamen secius haud paucos audias, qui eos duntaxat *phthiscos* pronunciant, qui pulmonum quadam labe contabescunt. Verùm vel ipsum vocabulum aliud jam innuit. Sed *in terminis*, obvertis tritissimò dicteriò, *erimus faciles*. *Erimus*, rehero, si id permittit eorum *aptitudo*, *artis characteristicae* legibus conveniens. *Erimus*, addo, si legitimæ ipsis assignatæ fuerint *notiones*. Oppositò enim casu *in terminis erimus difficiles*, idque jure meritoque.

§. 24.

§. 24.

Hisce prælibatis (§. 22, 23.) ad *phthisin hæmorrhoidalem*, nunc explicandam (§. 21.), me accingo. Quod Græcis *phthisis* audit (à verbo: *φθίρω*, tabesco, consumor,), Latinis vocatur *tabes*. *Tabes* distingui debet à *macie*. *Macies* enim haud semper est *morbosa*. Morbum verò semper innuit *phthisis*, seu *tabes*. *Macilenti* multi esse possunt, & *temperamenti*, & *ætatis*, ratione, qui idcirco non sunt *tabidi*. *Macilenta senectus* propterea non minùs incongruè obiter *tabida* diceretur, ac ipsa *senectus*, morbus. *Marasmus senilis* vulgò quidem *morbis* accensetur, sed ex errore. Morbo profectò non laborant, qui per *ætatis* & *temperamenti* rationem juxta naturæ suæ regulas gracilescunt. A priori rigorosius id demonstratum legitur in Exc. Dni PRAESIDIS diff. quâ *ophthalmiologiæ specimen* exhibetur, §. 94. Idem jam sentiebat cel. CHRIST. VATERVS in diff. de ægris *phthisicis* & *tabidis recte judicandis* & *curandis*. Wittemb. 1725. qui *thēs. I. non intelligimus*, inquit, *per phthisin*, seu *tabem*, quamcunque, neque naturalem, qualis in ætate senili - - - contingit, sed plane præternaturalem consumptionem.

§. 25.

Rectè inde (§. 24.) *macies* dividitur: in a) *naturalem* & b) *præternaturalem*. *Macies* in genere dicit qualemcunque corporis animalis consumptionem, à qua igitur *tabes*, seu *phthisis*, differt, ut *species* à suo genere. *Macies* nempe *naturalis* est *macies*, seu *consumptio* corporis animalis ex illius natura eveniens. *Phthisis* autem, seu *tabes*, *objectivè* sumpta, est *macies*, *subjectivè* dicta, *emaciatio*, qualiscunque *præternaturalis*, undecunque illa præter naturæ regulam suam traxerit ortum.

§. 26.

Termini: *phthisis*, *ptboe*, *tabes*, duplici sumuntur *significatu*, *latiori* scilicet & *strictiori*, quæ *distinctio* omnino notanda ad evitandas in hac doctrina aberrationes & logomachias. Minùs vero apti videntur *angustiores* illi *conceptus*. Præferendus omnino est *latior significatus*, qui qualemcunque extenuationem & consumptionem morbosam involvit. *Phthisis* enim est *phthisis*, *tabes* est *tabes*, qualemcunque illa habuerit causam.

sam. Res ipsa hanc nobis obtrudit dicendi *latitudinem*. Et reapse consentiunt ii Pathologi omnes, qui determinatius loqui solent *v. gr.* de *phthysi pulmonali, abdominali &c.* DOLAEVS *L. II. prax. C. IV.* profitetur, inter alios phthysicos plusquàm octodecim à se dissectos fuisse, in quibus radicale vitium non in pulmonibus sed aliis partibus invenerit. Plura illustriora *exempla* leguntur in BONNETI *sepulchreto*, qui propterea *L. II. Sect. VII. de tabe in genere & pulmonum obs. I. p. 545*, quoties, inquit, vidimus à *scirrbo in liene, hepate, pancreate aut mesenterio excitato, ab intestini cujusdam aut etiam lienis, uteri aut vesicæ ulcere vel tumore cancroso, aut alio cacoethe, absque notabili pectoris aut pulmonis vitio atrophiam successisse &c.* Phthysin asserit BARBETT. *L. II. prax. de hoc adfectu, pulmonum semper ulcus habere, vel requirere, non admitto, etenim é cadaverum plurimorum sectione & experientia contrarium didici.* Sæpius enim, pergit, vidi, quod malum hoc in visceribus primarum viarum malè adfectis generetur, quando solum ab humoribus viscidis obstruuntur, ut alimenta etiamsi optima, non rite digerantur, depurentur, consequenter parum, vel nihil, ad sanguinem, multo minùs ad partes nutriendas, pervenire potest, reliquum per alvum aliasque vias rejicitur. Hoc si diutius durat, nec debita in tempore medela ad vias illas obstructas dirigatur, succi illi maxime heterogenei necessariò vappescunt, putrescunt, consequenter acrimoniam plus minus acidam, acido salsam, muriaticam contrahunt, unde corpus non solum nutrimentò suò defraudatur, sed viscera ipsa obstructa sensim eroduntur, & exulcerantur. WILLISIVS *pharm. rat. P. I. S. I. C. 6.* testatur, se plurimorum phthysicorum cadavera aperuisse & pulmones ab ulcere planè immunes vidisse. SCNEIDERVS *L. IV. de catharr. ægrum* citat, qui inter copiosas sanguinis & puris exspuitiones demortuus, in sectione pulmones planè integros, hepar vero exulceratum habuit. Adolescens ille 18. annorum apud LENTILIVM antea robustus & lacertosus post haustus frigidos phthysicus factus & totius corporis tabe enecatus in sectione ventriculum & intestina fere sola marcida & quasi papyracea exhibuit. Qualis status in aliis ex dysenteria, ad atrophiam reductis, observatur.

Diemer-

Diemerbroek dissecuit militem Scotum tabe enecatum, in cuius cadavere sine ulla pulmonum noxa mesenterii glandulas tumidas, duras & materiâ caseosâ repletas visæ sunt. Simile exemplum refert de puero nobili, qui antea torminibus abdominis afflictus tandem tabe confectus obiit, in quo tamen pulmones bene constituti erant. Nonne ergo multi sanitati restitui potuissent possentve adhuc, qui pro pulmonariis habiti & tamen alio, non immedicabili, vitiô laborantes perversô antiphthisicorum pectoralium usu, ut ita loquar, misere h. e. medice expectorati sunt. Audi *notabile exemplum*, quod *DIEMERBROCCIVS in prax. med. obs. LXVII.* consignavit. Vir illustrioris sortis & florentis ætatis singulis noctibus sudore fere diffuebat, cum præcordiorum angustiiis, tussi, sputo copioso, febris lenta aliisque symptomatibus. Quatuor Medici celebriores vera phthisi pulmonari eum laborare statuebant & pro derelicto pronuntiabant. Laudatus vero auctor in consilium vocatus curam ex aliis & melioribus principiis instituebat & solis amaris, balsamicis, roborantibus & blande abstergentibus atque evacuantibus à desperato hoc malo, præter omnium expectationem, ægrum liberabat planè. Væ *phthisicis* illis, recte hic exclamamus cum *LYDOVICO in pharmac.* qui ventriculi aliorumque viscerum culpâ tabescunt & vulgari ista medendi methodo subjiciuntur, & ad ista resectiva pharmaceutica pectoralia, electuaria, linctus & alia artificia sesamo, sacharo, sparsa, vel diætetica, ad gelatinas glutine suô viscera magis conglutinantia, ad curationes lacteas, *ASININAS*, damnantur!

§. 27.

Expedit porro (§. 26.), & *doctrinæ*, & *praxeos*, causâ *phthisin* à *febre phthisica* & hanc à *febre lenta* probè discernere. Certissimè enim non omnis *phthisis* conjuncta est cum *febre*, nec omnes, qui *febre lentâ* laborant, ideo statim sunt *phthisici*. Quid verò sibi velit illud *phthiseos* ab *hectica* discrimen, quod nonnulli faciunt, equidem vix intelligo, saltem illud superfluum esse videtur. Plerumque enim, vel certum *phthiseos gradum*, vel *phthisin* cum *febre phthisica* conjunctam, vel *phthisin* tantum

tantum abdominalem, vel aliud quid incongruè innuit. Vid. IVNCK Therap. Spec. Tab. XXXIV. *Phtbisis* autem à macie, à marasmo, quomodo rectius distinguatur, ex ante dictis (§. 24.) patescit.

§. 28.

Distinctiones hujus mali (§. 27.) excipiant ejusdem *divisiones* præcipuæ. Dicto (§. 26.) nempe sensu accepta *phtbisis*, si esset *solitaria*, dividi posset: in *solitariam* & *complicatam*, non vero in *simplicem* & *complicatam* s. *compositam*, ut promiscuè sub ejusmodi determinationibus loqui solent multi *Pathologi*, quos *Superficiarios* recte dixeris. *Simplici* enim non opponitur *complicatus* morbus, sed *compositus*. *Simplex* verò morbus est omnis *phtbisis*, in se spectata. Ita vero non excluditur *complicata*.

§. 29.

Daturne autem *solitaria*? De hoc fortè posset dubitari. Datur omnino, si datur *idiopathica*. Hæc vero iterum est dubia. *Morbus idiopathicus* is est, qui non iterum ab alio interno dependet ejusdem subjecti morbo. Sed *phtbisis* semper dependet ab alio statu morboſo interno, quò fit, ut partes nutriendæ nullum accipiant rorem nutritium. Sed cibi defectus, obijcis, non est morbus. Quapropter is saltem *phtbisi idiopathicâ* laborabit, qui ceteroquin sanus, fame tabescit. Respondeo: cibi defectus extra corpus nutriendum non est morbus, concedo, in isto, nego. Rariores profecto sunt *morbi idiopathici*, ac vulgo statuitur, si quidem huic termino certum assignare volumus sensum. De reliquo *phtbisis* plus minùs *complicata* est. Et ab hujus complicationis varietate dependent præcipue ejus *divisiones*.

§. 30.

Minus *complicatæ phtbiseos species* itaque (§. 29.) sunt, quæ inducuntur a) à fame & jejuniis, b) à nimis corporis exercitiis, c) à vigiliis & nimis lucubrationibus, d) ab ærumnis, e) à diætâ calida, exsiccante maximè, apud cholericos, f) à veneris effrenatis desideriis, g) ab exercitiis voluntariis, à manuſtuprationibus, h) aliis involuntariis, pollutiones nocturnas
indigito

indigito non tam à corporis, sed mentis potius lascivæ stimulis excitatas.

§. 31.

Phthiseos contra (§. 30.) *magis complicatæ* (§. 29.) *species* sunt, quæ ortum trahunt v. gr. à gonorrhœa, fluore albo, scorbuto, lienteria, febre, malo hysterico, hypochondriaco, hæmorrhagiis, vel excedentibus, vel deficientibus, tam artificialibus quàm naturalibus & præternaturalibus, speciatim hæmorrhoidibus &c.

§. 32.

Ita ex horum (§. 31.) censu *frequentiores* sunt *phthises viscerales* h. e. à viscerum labe oriundæ. Inde phthisis dispescitur in *phthisin pectoralem* s. *pulmonalem* & *abdominalem*. Illa iterum suas peculiare sub se comprehendit *species*: *nodosam* scil. seu *scirrhusam*, *ulcerosam* & *apostematodeam*. *Abdominalis* denuò subdividitur in *renalem*, *hepaticam*, *splenicam*, *gastricam*, *uterinam*, *intestinalem*, *mesentericam*, quæ binæ posteriores communi *atrophie* nomine vulgo veniunt. *Aliæ* ab aliis læsionibus oriundæ ab hisce denominandæ erunt.

§. 33.

Inter has (§. 30. 31. 32.) *phthiseos species* oblivioni non danda est illa Veteribus jam cognita & *tabes dorsalis* dicta, ut videre est apud FORESTVM in ejus *observat. medic. Lib. XVI. observ. 53.* ubi de ista breviter & pulchrè ita loquitur: *Tabes quædam fit à spinali, seu dorsali, medulla, quæ maxime corripit recentes sponso & veneri deditos, quæ iis sane imprimis accidit, qui ante perfectam pubertatem & eo tempore hunc profundunt succum, quò isto natura opus haberet ad felicius corporis incrementum.* Wenn die junge Herren so weißnäsigt und wie eine Petersilien-Suppe aussehen, uti Cel. SCHAARSCHMIDIO id exprimere placuit in *Studio Medico Chirurgic. P. II. Cap. I. de Atrophia.*

§. 34.

Omniibus hisce (§. 29. - 33.) multò plures addi possunt varietates, juxta quas *phthisis* dividi potest v. gr. in *determinatam* & *nondum determinatam*, in *recentem* & *inveteratam*, in *chronicam* & *acutam*, quæ forte ea ipsa est, quæ aliis *hectica* audit,

audit, in *universalem* & *particularem*, BONNET. *Lib. cit.* (§. 26.) *tit. cod. Obs. C. III.* in *senilem* & *juvenilem*, in *retardatam* & *acceleratam*, in *hereditariam* & *post natiuitatem acquisitam*, in *remittentem*, *intermittentem* & *continuum*, in *contagiosam* & *non contagiosam*. SCHARSCHMID. *Stud. medico-chirurg. P. II. Cap. de Phthisi.* conf. 10. SCHMID. in *Ephimerid. German. Ann. IX. Obs. XL. p. 120.* & FR. HOFFMANN. *Syst. med. Tom. IV. Part. IV. §. XVIII. p. m. 305.* Commemoratas modo aliasque *phthiseos* varietates in solidiori Pathologia & Praxi exquisitiore annotandas & determinandas esse, inter rerum nostrarum gnaros, nemo inficias ibit. In istas vero me diffundere, jam non vacat & à scopo præsentis alienum foret.

§. 35.

Satis erit hîc ea adduxisse, quæ præ aliis ad præsentem casum adplicari possunt. Collatis verò hucusque dictis (§. 22 - 34.) cum iis, quæ habet morbi historia, in parte prima communicata, intellectu facile erit, qualis is fuerit morbus, quo succubuit *ÆGER*, de quo agitur. Fuit is nempe *tuberculosis*, seu *phthisis*, veri nominis talis (§. 25.) ideoque nec *marasmus* (§. 24.), nec alius morbus. Contabescebat enim (§. 3, 4.) & more *phthysicorum* tabe consumtus obdormiebat placide (§. 12.). Fuit autem *phthisis complicata* (§. 28. collat. § 5, 6.), fuit *abdominalis*, nominatim *hypocondriaca* (§. cit. collat. 5.), *hæmorrhoidalis* (§. cit. collat. §. 2.) *hepatica* quoque (§. 58. collat. §. 11.) & propterea *visceralis* (§. 28.), porro *determinata*, *universalis*, *accelerata*, *continua* &c. (§. 34.).

§. 36.

Quam, obsecro, facile fuisset omnia hæc (§. 35.) asserta eorumque demonstrationes multò profluentiori dicendi genere exponere multasque istis complere paginas. Ita verò id omne solis expedire licuit *forum citationibus*. Ecce! *methodi analytico-systematicæ*, quam Excell. Dn. Præses summis cum rationibus adeo extollit, in Medicina quoque adplicabilis jucundam *brevitatem*, brevemque *sufficienciam*. En! quàm proclive sit, *systematicæ Medicinæ*, utut amplissimæ, principia, debite præstructa, brevi nihilo tamen secius manu & datâ quavis

quavis occasione in *usus nostros theoreticos & practicos* trahere. ANALYTICOS ET SYSTEMATICOS NOS ESSE DECET NON IN LIBRIS ET DOCTRINIS NOSTRIS SOLVM, SED AD LECTOS ÆGROTORVM QVOQUE, ET IN CONSILIIS NOSTRIS EXARANDIS QVIBVSVE. *De morboſo ægri ſtatu obiter aliquid dicere, unam alteramque formulam ſcribere chaotico - pharmaceuticam, paucillum de diætâ euſepta annectere, parum aut nihil, & ſi quidem aliquid, ſæpe potiùs damnoſum atque ſic pluribus nominibus culpoſum.* Conſilia daturi medica, academicos tractatus ſcribere quidem non jubemur. Oportet tamen nec difficultatis multum habet apud artis peritos ſcapham ſcapham dicere morbumque oblatum germanô ſuo nomine indicare atque determinatiùs, ſuccinctâ nihilominus breuitate, indolem ejus exprimere ſicque ex genuinis principiis *medendi methodum* præſcribere.

§. 37.

Quoniam verò morbos curare eſt cauſas tollere (§.20.p.22.), *noſologia* cujuſvis morbi addenda eſt ejusdem *ætiologia*. *Phthiſin hæmorrhoidalem* ob oculos hîc (§.35.) habemus. Miſſis igitur reliquarum *phthiſum ætiologiis*, hujus præcipuè indagandæ ſunt *cauſæ*.

§. 38.

Multa dicunt ſcribuntque Pathologi de *cauſis morborum diſponentibus, prædiſponentibus, προηγουμένοις, προκαταρκτικοίς*, verùm haud rarò, ſi non erroneè, incongruè tamen & confuſè ſatis atque contra receptum Philoſophorum loquendi uſum, qui jam dudum ſatis exquiſitè nobis propoſuerunt doctrinam de *cauſſis*, in noſtro quoque foro utiliter & aptè ſatis adplicandam. Cur tritam hanc & planam relinquamus viam, nulla ſuppetit ratio, ni quidem Medicum velis, non Philoſophum.

§. 39.

Cauſas efficientes maximè reſpicere oportet *ætiologia* noſtra. Hæ ſunt vel *proximæ* vel *remotæ*. *Proximam cauſam* hujus, ut omnis *phthiſeos*, eſſe nutritionis defectum, nemo non videt. Per nutritionem autem intelligimus eam naturæ functionem, quâ in ſuccum & ſanguinem verſæ ingeſtorum particulæ motibus ipsis vitalibus detritis locis *adducuntur, apponuntur, aſſimilan-*

milanturque. Illustri nostro ægroto nunquam sanè defuerunt nutrimenta, & optimè aliàs nutrientia, sed illum tamen haud nutriebant, utpote, vel non debitè in succum & sanguinem laudabilem versâ, vel ex hoc fonte hausta saltem ritè adplicari nescia.

§. 40.

Inenarrabiles ejusmodi esse possunt *causæ*, atque in aliis aliæ, vel *solitariae*, vel *concurrentes*, vel *plures*, vel *pauciores*; *corporeæ* dein vel *incorporeæ*. Ex hisce sunt: *animi solitudines*, *mærores*, *iracundæ excandescentiæ*, profundiores *speculationes*, excedentes *lucubrationes*. Ab incola enim domicilii nostri oeconomiam vitalem, concoctionem præsertim & proinde nutritionis negotium perturbari posse, ipsò factò loquitur quotidiana experientia. Ab esse ad posse autem firmissima procedit consequentia. Nemini non perquam facilè erit con-jicere, ab *animi pathematibus* neutiquam immunem fuisse, & multis protractisque lucubrationibus sæpissime defatigatum, nec graviorum sollicitudinum aculeos non sensisse multoties *Nostrum*, qui vel solùm cogitaverit, eum æquè benè ac nos fuisse hominem ac virum tot laboribus occupatum & res alienas curantem maximò studiò. En! primam malorum ejus portam sat amplam.

§. 41.

Ab his (§. 39, 40.) ad alteram *causarum phthiseos* classem venio. Ecquis verò istas enumerabit omnes? Præcipuas duntaxat tangam. Harum autem sunt *aliæ* veri nominis tales, quæ *efficientes* receptò à Philosophis terminò dicuntur, *aliæ* sic dictæ, nec veri nominis tales. Posterioris nominis causam alii proinde *causam sine qua non* vocant, alii eandem vocitant *disponentem*, *prædisponentem*, *occasionalem alii*, at sat vagè sæpe nec rarò erroneè. Occasio morbi esse potest, quæ non disponit & vice versâ. Deinde rectè etiam intellecta *disponens* propriè & reapse planè non est *causa*. Removenda igitur est hæc ambiguitas, assignatò huic *termino* significatu fixò, nec unquam aliò, quàm hòc is in usum erit vocandus. Impedit enim, immo confundit veritatis cognitionem lubri-

ca ejusmodi loquacitas. Reclamat ex hac ipsa ratione frivolæ huic licentiæ circa *loquendi usum* stabilitum in orbe literario pactum. *Causa sine qua non*, non est aliud, quàm conditio, sub qua causatur *causa*. Ergo non *causa*. Tam absona est eorum doctrina, qui *causam* in nostro vel alio foro dividunt in *causam efficientem* & *causam sine qua non*. Ecquis non videt, hoc idem esse ac dividere *causam* in *causam* & non *causam*. Hocce ipsum verò exemplum unà in genere demonstrat absurditatem aliarum similium ejusmodi divisionum in altioribus subselliis adeò frequentium, in quibus nempe planè *distincta* dividunt sicque reipsâ *distincta* non distinguunt à *diversis*, quæ plane *distincta* sunt à *distinctis*.

§. 42.

Causa phthiseos sine qua non, h. e. (§. 41.) conditio sub qua operatur *causa* qualiscunque *tabifica*, speciatim corporea, de qua jam est sermo (§. 40.), multiplex est. Ea ipsa quoque, quæ unà vice *efficiens*, alterâ potest esse *occasionalis*, in iisdem & diversis insuper *subjectis*. Ita *polyæmia* foret *causa phthiseos sine qua non* in eo, qui sub orgasmo sanguinis, ira, potu spirituofo, vel aliò modò, ad vasorum usque rupturam concitato, tabificam pulmonum labem contraheret & ex alia factus fuisset pulmonarius. Ipsa vero *polyæmia* per se quoque esse potest *efficiens causa*, quatenus in dispositis maximè circuitum sanguinis & humorum ideoque se- & excretiones impedit, vasa obstruit, obstructis labem infert, quæ *phthisin* pedissequam habent. Immo quæ in uno eodemque *subjecto* fuit *disponens*, cum aliunde cooperante mox mutatâ scenâ sæpe evadit pariter *efficiens*. Hæc eum in finem adduco, ut intelligatur, quàm incongruum sit in *doctrinis pathologicis*, hanc illamve *causam* obiter dicere *disponentem*, *occasionalem*, quæ tamen unà potest esse *efficiens*. Exinde vero simul elucescit, hujus discriminis normam haud suppeditare nobis fundamentum, juxta quod commode pertractare possemus *ætiologias* nostras, possentve forsan alii suas.

§. 43.

Aliud igitur (§. 42.) substituendum erit *schema systematicum*; Quodnam vero? an communius illud, quod scilicet petunt à *rebus* sic dictis *naturalibus*, *non naturalibus* & *præternaturalibus*? Obstant hæc pariter non paucæ graviores doctrinæ rationes, de quibus vero alibi. Id jam perspexit & in suis institutionibus medicis §. 745. immortalis BOERHAVE hisce apertè professus est: *quæ eadem* (ante modo à se producta intelligit) *in sex classes alii dividunt titulò rerum non naturalium digestas* ..... *longe tamen commodius atque indagini aptius præcedenti divisione utemur.* Uteremur eadem nos quoque, si poterimus, poterimus autem, quinimo debebimus, si asserto VIRI ILLUSTRIS respondebunt sufficientes rationes. Harum quum nullas addat, de istis nos sollicitos esse, quis vituperabit? Suam vero communiori substituendam methodum l. c. §. 744. ita exprimit: *hæ posteriores* (internas intelligit juxta §. 743.) *omnium commodissimè atque memoriæ juvandæ aptissimè reduci possunt ad quatuor, iis indagandis digerendisque apprime utiles, quæ sunt: 1. Ingesta* ..... *2. gesta* ..... *3. retenta excreta* ..... *4. applicata externa corpori* ..... Verum enim verò, hac ratione indagandis digerendisque causis morborum utiliora & vulgò receptis aptiora substituta fuisse *fundamenta ætiologica*, quis suo consensu facile confirmaverit, si discefferimus ab iis, qui proprias meditationes in rem conferre, vel nolunt, vel nesciunt & cæcò assensu auctoritatisque præjudiciò seducti vix aliorum *relata referunt.* Præficine hæc dixerim. Veritati velificor, oscitantia & auctoritatis syrtes præternavigaturus atque ad littora cursum directurus. Ea, quæ in præsentiarum me vovent, hæc sunt. Ad *ingesta* celebris AVCTOR refert: cibum & potum, medicamen, venenum; ad *gesta*: somnum & vigiliam; hæc autem & reliqua omnia, sub hisce articulis comprehensa, ad *externa*. Num vero, quæsumus, hæc talia, num alimentaria per os ingesta, num medicamina omnia, num venena quocunque modo ingesta, possunt solentve ab aliis quoque referri ad *externa*. Ita nullum ampliùs restitaret discrimen medicamina inter *externa* atque *interna*. Ita

diæta

diæta non ad Medicum, omnis contra ad chirurgicum pertineret forum. Possuntne retenta, sive salubria fuerint, sive morbosa, externa dici? quies ad gesta referri? Otiosum se gerere latinior est locutio quàm philosophica. Nonne somno & vigiliis addendum tertium illud: insomnium? An hoc sensu causæ sunt excreta? An retenta omnia causæ sunt non morbosæ, de quibus hic loquimur? conf. *l. c.* §. 780. Nonne ergo distinguenda? quæ numero 1. ad ingesta referuntur, eadem ad adplicata postea denuò referuntur. Nonne manifesta hæc est *divisionis fallacia*? Unicum addo. An somnus & vigiliæ sunt status externi? An ex ipsa AVTORIS mente? Nonne is vigilias ponit in certo statu organorum sensuum & motuum voluntariorum? vid. *l. c.* §. 587. Nonne illam totam pendere docet à spirituum præsentia in cerebro, ejus medulla, nervis, musculis, tum ab ipsa bona dictarum partium conditione? An, obsecro! hæc conditio *externa* est? An extra corpus igitur quærendæ hæ morborum *causæ*? Hocce adeo absonum foret, ac si quis extra se suum quæssiverit cerebrum? Sin itaque aliâ facie non comparere posset *ætiologia* nostra, equidem quàm huic recentiori, antiquiori potius & à superiorum seculorum Medicinæ Patribus jam pictæ assignare maluerim prærogativam, nil ita sanè reliqua extenuaturus immortalis BOERHAVII merita, quibus sat multos ex suis præit Posteris. Inferioris enim notæ & qui eum non assequuntur digitò monstro, *Sectarios*, non assecclas, qui in magistri non jurarunt verba, nec turpe habent ipsius præceptoris emendare cogitata, ubicunque id luminosius hoc fert seculum.

§. 44.

Hoc jure, hac æquitate nos derelictis viis istis intricatioribus (§. 42, 43.) eam, quam Excell. DN. PRAESES in prælectionibus suis planiorem non solum esse sat superque evictum dedit, sed & exemplò suò præmonstravit, in re quoque præsentì nunc calcare, consultum esse duxi. Oportuniorem hucusque deprehendere non licuit optimo Præceptorì, quam verò si quis præiverit, perlubenter calcabimus unà. *Quò enim breviori, quò planiori, quò rectiori in cognitionis nostræ tramine*

mite progredi licet, eò feliciores erimus omnino, in addiscendis docendisque æque ac vitè in usus publicos vertendis pensis nostris academicis aliisque.

§. 45.

Nostrum igitur *schema ætiologicum* hocce comprehenditur compendiò. CAUSAE MORBORVM, ut in genere, ita CORPORIS in specie, sunt: vel corporeæ, vel incorporeæ. Ergo etiam *phthysicos* (§ 39, 40.). VTRAQUE, maximè CORPOREAE, sunt: vel naturales, vel *præternaturales*; NATURALES v. gr. *ætas*, *sexus*, *temperamentum*, eademque modò *conditionatæ*, modò *effectrices*, scil. quâ concurrentes, ubi nempe aliis præsentibus cooperandi occasionem naclæ sunt. PRAETERNATURALES morborum corporis causæ sunt: vel iterum *morbosæ*, vel non iterum *morbosæ*, seu: in se non *morbosæ*, seu: simpliciter *præternaturales*, seu: *præternaturales*, strictius dictæ. Haud enim omne *præternaturale* est *morbosum*, licet omne *morbosum* sit *præternaturale*. Vid. *Diff. Excell. DN. PRAESIDIS*, quâ specimen *ophthalmiologiæ* exhibuit, §. 84. Quæ ibidem §. 90. leguntur & his ob stare possent, dudum ab ipso Exc. AVTORE emendata sunt. Ratio aliqua supra (§. 42.) allegata fuit. Causæ morborum corporis corporeæ NON iterum MORBOSAE, denuo sunt: vel *externæ*, vel *internæ*. Hujus classis EXTERNAE v. gr. *aëris variæ injuriæ*, *vapores nocivi*, *media medica externa*, verbo: *chirurgica*, tam *pharmaceutica*, quàm *mechanica*, vel *malè adplicata*, vel *neglecta* planè, *balnea*, *unguenta*, *emplastra*, *fonticuli*, *venæsectiones*, *scarificationes*, *cosmetica*, *abusus tabaci per nares*, *pulveris*, *per os*, *fumi forma*, *attracti*, *violentie*, *contusiones*, *adustiones*, *lapsus &c.* *vestimenta moribus consentanea*, *sanitati contraria*, *thoraces arctiores*, *calcei strictiores*, *infantum recens natorum vincturæ*, *alia vestitus solita vitia*; INTERNAE v. gr. *ingesta* qualiacunque specie visibili, invisibili, fumò, haustu, deglutitu; *edulia*, *potulenta*, *media medica interna pharmaceutica*, *diætetica*, *venena interna*, *aliæ res peregrinæ corpori inhærentes*, *globuli*, *ossa*, *nuclei*, *vermes &c.* Causæ morborum corporis MORBOSAE commodè denuo subdividuntur in *externas* & *internas*.

nas. EXTERNAE hujusce classis sunt morbi *hæreditarii contagiosi*, quorum *causatio* dicitur *contagium*, à quo differt *infectio*. INTERNAE sunt ipsi morbi *inquinini*, tam *materiæ*, quàm *motuum*, & quoad utrosque, tam *qualitatis*, quàm *quantitatis* morbi, in eorum *catalogo systematico* *evolvendi*.

§. 46.

Ex hisce (§. 45.) *causarum classibus* *facili negotiò* *petuntur phthiseos causæ corporeæ*. Quum verò in plenam hujus morbi *tractationem pathologicam* hîc *excurrere* non *jubemur*, utpote qui illius tantum *illustrationem* per oblatum *exemplum* illustre nobis *sumsimus* (§. 1.), ea tantum hîc *delibabimus*, quæ ad huncce *spectant scopum*. *Ætates b. e.* *status corporis* *internos* pro variis *ætatis stadiis* *varios esse*, sicque *variò modò* ad *phthisin* *ingenerandam* *concurrere posse*, admodum *proclive est* *judicare*. Quod in *præsente* *sanè contulerit aliquid*, nullus *dubito*, *præcipuam* verò *diri hujus mali causam* *fuisse*, neutiquam *asseruerim*. *Observatum ceteroquin est* & jam ab HIPPOCRATE *annotatum*, *juvenes* *præ adultioribus* *facilius* hîc *corripì malò*. Hinc *Venerandus* hîc *scholæ nostræ princeps Aphorism. 29. Sect. 3. & Aphorism. 9. Sect. 5. Aphorism. 7. Sect. 8.* nec non *Prænot. coac. t. 439.* *expressis asserit*, *subjecta juvenilis ætatis* *intra annos 18 - 35.* *constituta* *huic morbo* *præcipuè exposita esse*. Id quod *pariter* ab *Illustr. BOERHAAVE* in *Tr. de cognoscendis & curandis morbis* §. 1198. *confirmat*, *denominans* *ibi subjecta annorum 16 - 36.* *Ratio in* *adfluxu sanguinis* *ad viscera principalia* *tum uberius determinato* *maximè quærenda est*.

§. 47.

De *sexu* nil habeo, quod hîc *addam*. *Femineum* de reliquo ad *phthisin* *suscipiendam* *fovendamque virili proclivior* *esse*, multi *statuunt*, alii *tamen contrarium*. De hac *lite conferri meretur Illustr. IVNCKERI Therap. special Tab. LXXIV. n. IV. 4.* *Quadrat* *heic quodammodo HIPPOCRATIS effatum*, quod *Epist. 2. ad* *ita habet: Mulier bis patitur morbum.* *Ad corporis* verò *temperamentum* quod *attinet*, in *præsenti phthisico sanguineo-cholericum* (§. 2.), illud *sanè in*

enutriendo saltem hocce malo, utpote aliàs activum, otiosum haud fuisse, præsertim intercurrentibus criticis occupationibus, credere par est. De corporis enim, quod notari velim, *temperamento* in præsentī *causarum* classe loquor, non animi, de quo supra (§. 40.). Utut enim conspiret tantum non semper animi cum corporis *temperamento*, & ambo confluentia hominis constituent *temperamentum*, in doctrina tamen analytica hæc talia ab invicem ubique sollicitè distinguenda sunt. Rorem nutritium autem calidiora hujuscemodi *temperamenta* sub hocce statu celerius perturbant, dissolvunt, fundunt, dissipant atque ita depascunt nutriendas partes potius, quàm nutriunt.

§. 48.

Inde (§. 46, 47.) ad *causas præternaturales* progredior, quæ, vel iterum *morbosæ*, vel non *morbosæ*, sunt & utræque, vel in- vel externæ (§. 45.). Ex posteribus, *externis* nempe, non *morbosis*, præcipuè hîc annotanda occurrit *aëris inclementior temperies*, quàm expertus est NOSTER, vestibis insuper æstivis non mutatis (§. 5.). Quantas noxas inferre possint, præsertim in sensibilibus & ante jam morboris, tempestatis injuriæ, loca imbribus & fluminibus nimis rigata, halitus inde exsurgentes insalubres, ventorum afflatus inclementiores, tempestatum alterationes subitanæ, à tristi experientia scitur abundè. Calidioris auræ frigidior in temperiem celerior mutatio efficacius supprimit primariam illam per cutis spiracula secretionem, spiritus dejiciuntur, serum excrementitium retroagitur, repulsum inquinat, accreditur humores inficit, ut facile vis tabifica altiùs ita imprimi possit, ut verum sit:

*Unda lacusque nocent & causa valentior illis
anxietas animi - - -*

Notabile exemplum recenset BENEDICTI in suo *tabidorum theatro* de equitis aurati nobilis filio, qui à fridiusculæ auræ impressione phthisicus factus est. v. p. m. 22. 23.

§. 49.

Motus vel *quietis excessus* æquè ac *defectus* inter *externas causas morificas*, utut in se non iterum *morbosas*, *præternaturales*

naturales tamen, præcipuum sibi vindicant locum. Ad *res*, ut incongruè loquuntur, *non-naturales*, vulgò referunt *motum* & *quietem* ideoque à rebus *præternaturalibus* distinguunt. Quis verò, accuratiùs distinctiùsve cogitare solitus, non videt, hâc cogitandi ratione erronei quid implicari. Qualescunque res certum aliquod *subiectum* adficientes aut naturæ illius conveniunt, aut non conveniunt. Posteriores aptè rectèque dicuntur *præternaturales*, siue *internæ* fuerint, siue *externæ*, utpote quæ præter naturæ illius, quod adficiunt, regulas, eveniunt. De proportionato & conveniente motu, voluntario nimirum, heïc non est sermo. Qui verò minùs convenit, vel excessu, vel defectu, vel directione, peccans, non potest non esse *præternaturalis*. Ecquis quæso ejusmodi excessus defectusque dixerit res naturales? Quis contrà quantitate & qualitate convenientes motus vocaverit *præternaturales*. Tertium non datur, quod tamen in condendo & retinendo incongruo illo *schemate* (*systema* enim haud est) hucusque per fictionem, eamque quidem illegitimam (dantur enim etiam legitimæ & Mathematicorum exemplò applicabiles) fovere maluerunt, quàm ad hujus *divisionis* fundamentum attendere.

§. 59.

Vehementiora corporis exercitia, & solidis, & fluidis, variò modò labes qualescunque & propterea quoque tabificas inferre posse, spontè patet. Vid. BENEDICTI *theatrum tabidorum* pag. m. 29. Longè verò ampliorem viam quibusvis morbis & speciatim *phthificis* pandit *vita otiosa*. Hinc ægrotorum qualiumcunque, & præsertim *phthificorum* honorationum ac sedentiariorum, quàm plebejorum & laboriosorum, insigniter major ubique occurrit frequentia. Ratio est in promptu. Vix ullum est corpus, quod in hocce universo celeriori putredini, quàm animale, observamus obnoxium. Ad hanc avertendam vivis ipsa data est vita. Vitales verò motus motibus voluntariis in suo conservari vigore, ratio & experientia edocent luculenter. Pigritia & vita desidiosa ipsa, si nondum planè morbus, præternaturalis quid tamen est.

Languent

Languent tum vitales motus, lentior fit humorum circuitus. Indè eorum accumulatio. Adcumulata spiffescunt, stagnant, distendunt, infarciunt, nobiliora quoque viscera. Contractis infarctibus læduntur itaque solida multiplicibus modis. Inde malorum agmina, *phthisis* quoque, quod ex sequentibus luculentiùs elucescet. Hinc divina lex: *In sudore faciei comedas panem tuum*, aut ægrotes & emoriaris, *phthisicâ* labe, vel aliâ. Consentiant melioris notæ sanitatis custodes. Huc redit PAVLI illud de cibo sine labore non capiendo, & HIPPOCRATICVM: *non potest homo, qui comedit, sanus esse, nisi etiam laboret.* L. I. de victus ratione, f. m. 7. GALENVS L. II. de sanitate tuenda, C. II. pronunciat, *sanitatis tutelam à labore esse auspicandam*, addens, id naturam ipsam hóc testificari, quod puelli suoapte ingenio ad exercitia sint propensi. l. c. L. I. C. VII. Et Lib. de cibis bonis & mali succi nulla, inquit, *major pestis bonæ valetudinis est, quàm si corpus è toto in quiete habetur, ita in moderato motu summa salus consistit.* Idem agnoscens CELSVS Lib. III. C. XXII. in rem præsentem appositè dicit: *Si verò phthisis est, opus est longa navigatione, ideoque aptissimè Alexandriam itur ex Italia.* Ita quoque Veteres magni faciebant *navigationem in Ægyptum*, id quod videre est ex modo cit. Auctore Lib. IV. Cap. 4. Et PLINIVS L. XXXI. C. VI. ANNEVM GALLIONEM navigationis beneficio restitutum esse, adfirmat. Expressius CELSVS L. I. C. I. de hac re ita differit: *ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam senectutem, hæc longam adolescentiam reddit.* Si testimonia recentiora desideras, consule utriusque sectæ Medicorum inter nos principes, HOFFMANNVM, STAHLIVM. Priorem in *diff. de motu optimâ corporis medicinâ*; posteriorem in *diff. de motu voluntarii usu medico.* §. XXIX. Adde huc maximè spectans ejusdem propempticum inaugurale *de novo specifico antiphthisico, equitatione Halæ, 1699.* Conferri quoque meretur Experientis. SYDENHAMIVS in *Opusc. univers.* pag. 522. & 788. edit. Lips. nec non ADOLPHI *diff. de Equitationis usu medico.* Sedentariæ vitæ NOSTRVM *phthisicum* addictum fuisse ex historia allata (§. 2.) patet. Hancce in educenda & enutrienda illius

illius contabescencia non infœcundam fuisse, modo allata credere suadent, adfirmant insuper reliqui, quibus laboravit, morbi. De quibus infra plura.

§. 51.

Succedunt *causæ non morbosæ internæ* (§. 45.). *Dietam* in præsentī casu adcusare, non vereor. Notitia, quam habemus, de arte coquinaria, quæ Ratisbonæ pariter ut alibi invaluit, id suggerit. Soliciti nempe ibi sunt de isto linguæ pabulo, quod se commendat acutiore & in gustationis organon altius impressio saporis stimulo, Gallis *haut gout dictô*. Sub quavis miscela chaotica illum ad palatum voluptuosorum directuri, quid non immiscent? Acuunt fercula sua cepis, aliis aromatibusque exoticis calidioribus & quibusvis aliis. Ita verò edunt, non ut vivant, sed ut non vivant, quousque nimirum vivere ipsis datum fuisset, ut insuper miserè vivant. Non inferiores in potu observantur errores. Ingurgitantur vina generosiora, alia potulenta calidiora, spirituosiora, v. gr. ex fabis coffeæ, herbâ theæ &c. confecta. *Liqueurs* vulgò inter GERMANOS quoque vocantur, procul dubio, quia hunc morem à GALLIS habent. Nec excludendus erit abundantior fortiorque hodie potus Coffeæ, aquosus licet. Notabilis solertissimorum Ratisbonensium Medicorum observatio modò dicta corroborat. Solicitâ attentione calculum subducturi, quàm octodecim antea, quinque tantum annorum, intervallò, multo plures numerarunt sui loci *phthisicos*. Hem! tristes observationes. Quanta calculi fuisset differentia, si majorem aliorum quoque ægrotorum frequentiam ad illum revocassent, aut revocarent alii, quibus hæc observandi data est occasio. Desidiâ & luxuriâ HIPPOCRATIS tempore & vigente medicinâ gymnasticâ corpora sua non usque vitiasse veteres, ac postea id observatum est, testatus jam est CELSVS in *præf. p. m. 2.* atque SENECA *Epist. XCV.* Et GALENVS in *Comment. ad HIPPOCRATEM Sect. VI. apb. 28. nostris*, inquit, *temporibus, usque adeo auctis eduliis, ut nil iis addi posse videatur, infinita est podagrarum multitudo, cum nonnulli sint, qui ne exerceantur quidem, sed cruditatibus incumbunt*

cumbunt & ebrietatibus ac venereis utuntur immoderatè. Nonnulli verò, & si non hisce omnibus, uno saltim, aut duobus, delinquant. Acuant has querelas PLEMPIANA hodiernum repetenda: Securitatem sopori simillimam adpetunt, ac sub densa umbra latitantes, tenerrimis cogitationibus, quas tranquillitatem vocant, marcentis animi torporem oblectant, & cibis potionibusque intra ædium latebras corpora ignavia pallentia saginant.

§. 52.

Fortè adfuerunt aliæ hujus commatis causæ morbificæ, in se non morbosæ, tam ex-quàm internæ præter hucusque (§. 46 - 51.) commemoratas; sed de aliis nil habet præsentis morbi historia. In transcurso de istis hoc tantum addere liceat, tabem inducunt inductamque foveant accelerantque ex nominatæ profapiæ causis sequentes quoque. Quoad externas quidem dictæ (§. 45.). Quoad internas pariter allegatæ (l. c.). Illis adde *thermas* improvidè adhibitas, *fumum carbonum*, *vapores sulphureo-pulverulentos*, *samiatoribus*, *lapididis*, adeò funestos, *situs corporis præternaturales* horum aliorumque opificum non solum, sed & aliorum *sedentario vitæ generi* addictorum. vid. *Diss. de Phthisi Samiatorum*, vulgò: *die Schleiffer-Krankheit*, quam Præsides D. IO. FRID. DE PRE, defendebat IAC. STORCK. Erf. 1719. Cel. RIVIN. *Diss. p. m. 346.* ubi præcipuè aërem exhalationibus metallicis refertum adcusat §. 18. addens: *idem præstat aër pulverulentus, adeoque ideò statarii, qui saxa vel alabastrum tractant, item calcarii & muratores . . . . phthifici evadunt.* De *aurifabris, chemicis &c.* idem annotavit GEORG. HORSTIVS *Observ. medic. Lib. II. Part. 2. Observ. 25. p. m. 186.* Conferantur M. N. C. Dec. I. ann. 3. obs. 131. Dec. III. ann. 2. observ. 145 & 148. ann. 5. & 6. observ. 261. DIOSCORIDES *de re medica L. V. C. 96.* MARCELLVS DONATVS *Histor. mirab. L. 2. C. 6.* HOCHSTETTERVS *Decade 3. Cas 8.* TVLPIVS *L. 3. C. 41.* FORESTVS *Lib. 15. Obs. 26. in Scholio.* Nominatim addo *exhalationes arsenicales, vitriolicas, aquæ fortis, calcis viræ* sub illius extinctionione, *fodinarum metallicarum, fossilium carbonum*, (unde in Anglia frequentiores esse *phthificos* perhibent), *lac virginali*

virginale diu multumque ad cutis nitorem adhibitum, quod *Illustr. BOERHAAVE* in *Chemia* sua notabili comprobatur exemplo virginum quarundam ex nobilissima familia ortarum, quæ ejus continuò usu *phthificæ* evaserunt. *Phthificam* hancce pulcritudinem igitur eo magis conciliabunt alia *cosmetica*. *Phthisin* ex intermissa venæsectione proponit IO. LEONH. MARTINI in *Diss. sua de phthisi*, *Gissæ-Hassorum* 1696. ventilata; ex deglutiti pomi nucleo, qui pulmonibus illapsus est. M. C. A. N. C. D. I. IV. V. à recentis corii bovis, paulo ante carbunculò mortui, præparatione. vid. *Observations de medecine ou l'on trouve, des remarques qui tendent à détruire le préjugé, ou l'on est sur l'usage du lait dans la pulmonie*, par Mr. RAVLIN à Paris 1754. Præterea causis internis in se non morboſis quidem, ad adfricandam tamen labem tabificam aptis, præcipuè accensentur: *dieta incongrua, lauta, calida*, (§. 49.), *sicca, cruda, vinosa, acidulæ, vermes &c.* E culina tamen *pharmaceutica* plures emanare *phthiseos causas*, impunè asserere licet, quicquid ogganniant celebres sæpe *phthiseos artifices pharmaceutici*. Spectant huc præ aliis *becchica* & sic dicta *expectorantia*, mirè confusa, rancida, & si quidem fuerint bona, præposterè adplicata, de quibus *Illustr. STAHLIUS*, acutissimus & in praxi sua *Mechanicis* longè felicior sui temporis *Præcticus*, rectè dixit, ea non *ex pectore*, sed *per pectus* potius laxare. Nihilominus videas, dulces istos amaræ *phthiseos artifices* miseros suos saccharo incrustare & linctibus suis atque Sirupis toties quoties velut sepelire. Eheu! tristia lethes *dulcamaræ artificia*! vid. *BENEDICTI theatr. tabid.* p. 91. *ETTMULLERI Oper. Omn. P. II. C. I. p. m. 10.* Ad dantur his: *Opiata, adstringentia, martialia, terrea, rubinus sulphuris*, pulveres *antiphthifici* v. gr. famosum illud *antibecticum POTERII*, *pulvis anonymus*, quem cum sociis suis anonymis ne nomine quidem cognitum amplius habere volumus. His adde alia plura officinalia & inter ista præcipuè tincturas istas antiphthificas, phthificas rectius dicendas, v. gr. *GRAMANNI* quam lentum illud & suspectissimum ingreditur venenum. Quis non doleat, talia in publica adeo hodiernum retineri damna, & ab uno in alium, re quasi bene gesta, transferri formularum

medicarum codicillum. Væ! ægris, qui ad hæc damnantur præscripta proscribenda potius. Nec heic excludendæ sunt *curationes lacteæ*, ASININAE, *aliæ*, a quibus alii audiunt: jusculeorum lacteorum coctores, Milch, Suppen, Doctors, alii asino - Doctores, Esels Doctor. vid. G. HARVAEVS in *tractatu*, qui inscriptus est: *ars curandi morbos expectatione, item de vanitatibus, dolis & mendaciis Medicorum*, ubi integrum caput VI. asino vel asina - Doctoribus dicavit. Qua in satyra, ne quidem ipse experientissimus STAHLIVS in suis ad illam notis p. m. 60. *seqq.* dissentire potuit, utut aliàs hunc Medicorum castigatorem pariter castigaverit alibi. Si quid etiam est curatio lactea, non erit illa aliud, quam modice cibare & negotium naturæ commendare. Conf. jam citata Diff. CHR. FEDERI pag. 38. BENEDICTI *theatrum tabidorum*, p. 89. 90. & ex recentioribus Mr. RAVLIN dans les *observations de Medecine*, ou l'on trouve, des remarques qui tendent à détruire le préjugé, ou l'on est sur l'usage du lait dans la *pulmonie*, p. 71. & p. 165. *seqq.* ubi *phthysicos* LACTIS potissimum potus VICTIMAS esse exquisitè ostenditur & exemplis comprobatur.

§. 53.

Sed manum de tabula! Accelerandus est transitus ab his (§. 39-52.) non morboſis, morbificis tamen, causis ad ipsas morboſas, quæ iterum in ex- & internas abeunt (§. 45.). Ad illas spectant hæreditariæ & contagioſæ. Neque ab hæreditate, neque à contagio Noſtrum ſuum accepiſſe malum, conſtat. Num verò hõc, vel illo, modò ab uno in alterum traduci poſſit *phthiſis*, de eo dubitant diſceptantque adhuc Auctores. Negant id quidam, plures tamen idem adfirmant. vid. FRACASTORIVS L. II. de morbis contagioſis. C. 9. A COLLEGIO ACADEM. LEOPOLD. N. C. *Uratiſlavienſium in hiſtoria morborum* 1701. *graffatorum* p. 244. hæc proferuntur: de contagio *phthiſeos* illam & eruditi & vulgus fovent opinionem, quod illud & ad veſtes, cameras, lectulos & tabulata univerſumque cubile tranſeat. - - Nam ſive graveolens ſputum, ſive ſudores copioſi, ſive tandem halitus, bujus infectionis ſtatuatur medium, illi, qui cohabitant, tanto illud

illud promptius excipere possunt. Autor citatæ dissert. de phthisi Samiatorum p. 8. notæ, inquit, mihi sunt duo familie, phthisi contagiosâ infectæ, quarum una in totam, altera verò in maximam partem extincta, & quidem annuò tantum spatiò, in his contagium transplantatum est. Unde & sæpius conjuges se mutuò inficiunt. vid. RIVERIUS in observ. 35. & 99. Centur. I. & obs. 92. Cent. IV. Cel. IOH. HENR. SCHVLZE teste IAC. HEVELIO in Diss. de phthisi, quam sub illius præsidio tuebatur, sæpius in collegiis suis fecit mentionem studiosi cujusdam phthisi laborantis, qui ex academia in patriam reversus familiæ suæ idem malum intulit, ut intra unum annum tres fratres antea sanissimi, cum matre, sorore & quibusdam propinquis, eodem morbo adficerentur. Et SCHENCKIUS in Observ. L. 2. observ. 133. annotavit Medicum, sputa phthysicorum olfacientem, phthysicos labem inde contraxisse. Notatu quoque digna legitur observatio SALMVTHI in ejus observ. 64. Cent. III. Nec desunt, qui hujus cladis primordia à nativitate important, suntque, quorum parentes valetudinarii, aut tabidi, periêre, quibus genitura frigidior minusque matura, vel acrimonia calentiore profusa. v. CHRIST. BENEDICTI tabidorum theatrum p. m. 118.

§. 54.

Morbosarum contra (§. 53.) tabis causarum domesticarum longè plures esse, rerum nostrarum oculatiores observatores norunt & testantur ad unum omnes & ubique. Hujus census sunt quam plurimi materiei motusque & utriusque, tam excessus defectusve, quàm qualitatis morbi, in structura & mixtione. Præcipui harum classium morbi sunt: Fluidorum qualiscunque morbosa copia æque ac inopia; sanguinis aliorumque humorum plethoræ, præsertim seri, bilis &c. ut ne quidem ipsius succi nutritii abundantiam excipere possis; pinguedines, flatulentie, stabiles maxime, seu tympanitice; anæmiæ varii pariter generis, chyli, sanguinis, bilis, succi pancreatici &c. fluidorum inspissationes, visciditates, concrescientiæ tophaceæ, polyposæ, scirrhusæ, sabulosæ, calculosæ, eorumque fusiones, turgescientiæ; dyscrasie salinæ, sulphureæ, terrestres, serosæ maximè scabiosæ,

ictericæ, scorbuticæ, cancrôsæ, venereæ &c. morbi materiæ in solidis, mole, situ, figurâ peccantibus, toni eorum vitia, spasmi, atoniæ universales, particulares, morbi continuitatis in iisdem, vel deficientis, vel excedentis, quo referuntur vulnera, ulcera, concretiones vasorum, viscerum; infarctus lienis, hepatis; distorsiones, contusiones. Ex morbis motuum fluidorum addendi sunt: excessus defectusque caloris vitalis; febres continuæ, intermittentes, inflammationes aliæ; hæmorrhagiæ naturales & præternaturales, tam excedentes, quàm deficientes, fluxus muliebres, hæmorrhagiæ navium, hæmoptoes, hæmorrhoides, transpiratio imminuta, suppressa, aucta nimis. Fluxiones catarrhales, asthmata, morbi chymificationis, dysenteria, lienteria, diabetes, pollutiones nocturnæ, gonorrhææ, fluor albus. Ex morbis motuum in solidis hic eminent, malum hystericum, hypochondriacum, convulsiones, motus intestinorum peristalticus perversus, paralyses &c.

§. 55.

Ætiologiam hanc (§. 54.) solertiores Pathologi in doctrinis dudum corroborârunt, observationibus illustrârunt luculentis. Videtis aliqua exempla à dictis causis morbofis enatæ *phthi- seos*: à mesenterio lapidoso, PANAROL. *Pentecost.* 5. *Obs.* 19. à sabulosis concretionibus sine ulcere, WILLISIVS. *Pharm. rat. part.* 2. *S. I. C.* 6. ab hepate scirrhuso, omento & rene dextro corrupto, TIMÆVS *l.* 6. *ep.* 8. à tartaro gypseo in pulmonibus, LOSSIVS *L. I. obs.* 3. à scirrhuso hepate iterum & calculo renali, BARTHOLINVS *C. II. hist.* 32. à solo flaccidiore & sicciore viscerum statu sine alia structuræ eorum mutatione, *l. c. C. II. Hist.* 76. & HEVRN. *obs.* 13. à durioribus diaphragmatis tumoribus, FERNELIVS *pathol. L. 5. C. II.* à consumto & colliquato hepate, pulmonibus illæsis, FOREST, *C. 16. obs.* 51. *seqq.* Ab ulcere pleuræ, DOLÆVS in *Encycloped. pract.* ab eodem cum vertebrarum lumbarium erosione, AVBERTVS *Exerc.* 44. ad Lib. FERNEL. *de abditis.* A ventriculi & diaphragmatis ulcere, PLATERVS *l.* 2. *obs.* A mensium emanatione, HIPPOCR. *l.* 2. *prædict.* IOH. LEONH. MARTINI *Diff. de phthisi*, ab earum suppressione, MORTONVS

in *Phthysiolog.* L. 3. C. 9. ab hypochondrii sinistri graviter contusi labe, TVLPIVS C. II. ab hepate exulcerato, integris plane pulmonibus, SCHNEIDERVS L. IV. de *Catarrh.* a suppressa hæmorrhagia, BENEDICTI *Theatrum tabidor.* p. m. 18. ab impetigine topicis toties quoties repressa in juvene alias ensarco & robusto, l. c. p. 53. a mordaciori & viscosiori cacochymia opitulante curatione lactea, l. c. p. 89. à tussi inveterata & fluxione salina, l. c. p. 95. ab hæmoptysi, FRID. HERM. LVDW. MVZELL *medizinische und chyrurgische Wahrnehmungen, Sammlung I.* p. 1. a prægressa pulmonum inflammatione, l. c. p. 7. ab ictu thoraci inflicto, l. c. p. 13. a malo hysterico, *Observations de Medecine* par Mr. IOH. RAVLIN, p. 8. à male tractatis tumoribus parvis tarsi scrophulosis, l. c. p. 15. à lue venerea, l. c. p. 21. à tumoribus scirrhis, l. c. p. 27. à lepra hæreditaria, l. c. p. 30. à doloribus in regione epigastrica & obstructione hepatis, l. c. p. 42. Plura exempla collegerunt SENNERTVS, HILDANVS, BLASIVS, PANAROLVS, WARTHONIVS, HORST. T. 2. obs. THIERMAYERVS, *Cons. I.* 2. BONNET. in *sepulchreto anatomico.*

§. 56.

Notatu omninò dignum est, tam multas esse *phthiseos causas* & nihilo tamen sæcius tam raros esse *phthisicos*. Mascule & animosè hancce olim movebat quæstionem CHRIST. FEDER. in *Diss. de Phthisi* sub STAHLII præsidio defensa, qui p. 28. *aveo*, exclamat, *certè doceri, quis unquam quæstionem moverit, nedum evolverit, cur phthisis tam paucis hominibus eveniat? At paucissimis (si ad reliquos comparentur ab hocce malo liberos) & vix millesimo cuique; immo nemini absolute tam citò, aut tam facile, quam utique posset, evenire, manifestum est. Immo vero miraculo simile videtur, eminenti loco, inter omnes alias corporis partes, præcipuè trium illarum, tam facilis ad corruptionem aptitudo, & tamen tam rara (& inprimis vera & simplex, quali absolute exposita essent de sua materiali crasi) actualis corruptio, sanguinis puto, cerebri & pulmonum. Certè verò tanti est hæc, à Mechanismo præsertim, nempe justo motu, harum partium*

tium & per has partes, unicè dependens conservatio, ut summè necessarium arbitremur, in reddendis causis illarum læsionum, quæ ipsis tandem aliquando contingunt, omni animi intentione quàm maximè dispicere de ejusmodi causis tandem deprehendendis, quæ hoc specialissimè exhauriant. Urget pluribus hujus rei momentum & respondet in sequentibus. Pagina quoque 29. & 30. lectu digniores addit observationes. Sed, quod caput rei attingit, tota ejus responsio nimis STAHLIANAM sapit *hypothesein*. Reddi possunt omninò rationes ex ipso pulmonum mechanismo, ut rectius esse statuerim in hoc divini CONDITORIS potius, quàm animæ peculiarem occultam, sapientiam mirari. Attentiùs consideremus, velim, hujusce visceris à sapientissimo CONDITORE præstitutam fabricam quoad ejus structuram, quoad ejus crasin. Expendamus intimius ejus situm, circumvallationes, actiones, vias impuritatibus afferendis non facile patulas, allatis iterum variò modò resorbendis educendisque pervias, ad istas colligendas, collectasve fovendas non æque aptas, ac alia viscera magis occlusa & ad suscipiendas & promovendas procliviora. Legamus Anatomicorum observationes & experimenta cum hocce interaneo ad intimiorem ejus cognitionem instituta. Adspiciamus illud ipsimet, & nudis, & armatis, oculis. Exploremus non solum vascula & cellulas, sed hoc fine præsertim fibram pulmonalem omnino firmiorem, nec laxam, utut laxior inde oriatur compages. Caveamus igitur, ne hanc confundamus cum illa & à spongioso celluloso texto ad ipsam fibrarum, ex quibus fit, laxitatem & infirmitatem argumentemur obiter. Cogitemus hæc & alia, brevitatis causâ omittenda. Tum, spero, haud ampliùs ad miraculum usque comprehensu erit adeò difficile, cur *phthisis* eveniat tam paucis, immo paucissimis (si ad reliquos comparentur ab hoc malo liberos) & vix millesimo cuique, ut verba habent laudati AUCTORIS.

§. 57.

Ceterum equidem jam non teneor allatas (§. 54, 55.) *tabis causas* harumque rationes fusiùs hîc explanare. Sufficiet eas tantum adducere, quæ in præsentî *Phthifico* suam exercuerunt tyran-

tyrannidem. Inter remotissimas, si non primas planè omnium, in historia dictorum malorum, origines deprehendimus facile *sanguinis plenitudinem*, fecundissimam plurimorum morborum in sedentariis & diætâ lautâ utentibus matrem. vid. diff. *Exc. Dni PRAESIDIS de polyæmiæ nosolog. §. 125.* Infelicissimam fraudulentæ hujusce genitricis sobolem *spissitudinem* esse, evictum habemus omnes. Inde ulterior morbosa progenies in NOSTRO pariter; inde in ejus abdomine hujusque visceribus, ventriculo, tubo intestinali, mesenterio, hujus glandulis, liene, hepate & vicinis procul dubio ac maximâ veri specie, partibus omnibus, *oppletiones, distensiones, compressiones*. Inde *motus peristaltici, toni* in reliquis abdominis partibus, perturbationes, jam *spasticis* contractionibus, jam *atoniis*, alternis vicibus, modò ultrâ naturalis fibrarum elateris gradum aucti, modò infra illum imminuti. Inde exilissimorum vasorum primò *compressiones, stagnationes, infarctus*, ab initio leviores, postea sensim graviores. Sub hac naturæ lucta indies augebantur mala. Per tot impedimenta eluctari nescia, quousque licuit, substitit in ejusmodi renixibus, quorum adparatum, *malum κατ' ἐξοχήν*, in viris *hypochondriacum*, in foëminis *hystericum*, nuncupamus. Malo enim *hypochondriaco* laborâsse NOSTRVM, morbi historia testatur (§. 3.).

§. 58.

Potuiſſent omninò hæc (§. 56.) omnia in multiplices alios morbos præcipitem dare luctantem naturam, in eos v. gr. affectus, qui plerumque desinunt in -- *gra*, qualia vulgò dicuntur: *podagra, gonagra, coxagra, &c.* item in *nephriticos, calculosos, cruciatus*; in *miçtum cruentum &c.* Verùm ad præoccupanda tristia & dolorifica hæc vitæ subsidia tutiora tentantur molimina *hæmorrhagica, hæmorrhoidalia* nempe. Atat, proh dolor! eventus non respondet hisce conatibus, aliâs saluti-feris. Natura

incidit in scyllam, quæ vult vitare charybdin.

Ecquo fatò, an suâ, an alienâ culpâ id infortunii accidit? certè non suâ. Sin autem alienâ, ex quam tandem? an Ægri? an Aliorum? Et quorum ex his? an verò uttorumque?

Et tūm quorum præcipuè? hæc omnia aliquatenus prodit morbi historia. Ad amussim verò id exquirere, non amplius licet.

§. 59.

Ita verò (§. 58.) non aperta est *porta malorum*, quam dicunt *venam portarum*, cruoris circulo in abdomine prospicientem. Sin enim fuisset *aperta*, *porta* fuisset fortè *salutis* in hoc ut in aliis subjectis congeneribus, *porta* saltem *minorum malorum* ad evitanda majora, sed occlusa velut manebat impeditò ubique propè istam circuitu laticis vitalis. Adculmulatus heïc cruor exitum quærebat per dictam portam, nec inveniebat. Hinc *nova* aperitur *malorum porta*, in ventriculo & hepate maximè. Videtis tristem historiam (§. 5, 7, 8, 9.).

§. 60.

Hæc (§. 55 - 59.) si perpendimus & ad reliqua anatomica, physiologica & pathologica principia (in ista enim altius descendere à scopo alienum foret) haud amplius in obscuro erit, quì factum sit, ut ita phthisicus evaserit NOSTER. Nemini enim, vel in foro nostro tyroni, non cognitum est, heïc locorum locatam esse eam culinam, in qua in animali œconomia præparantur nutrimenta in ista ubique necessaria. Heïc Chymi, heïc chyli, existit officina, ex qua depromitur ros nutritius istò longè adhuc subtilior. Heïc reliqua viscera, sine quorum subsidio nulla laudabilis digestio. In NOSTRO bilis officinam labem concepisse, apertè legitur in morbi historia (§. 11.). Hanc priùs jam adfuisse, quàm sese ita manifestabat, quis dubitaverit? Hoc sine menstruo autem principali labescit chylicatio. Hanc, quæ alia perturbaverint, ex dictis (§. 56 - 58.) patescit? Deficiente autem, vel corrupto chylo, deficit & corrumpitur sanè omnis nutritio. Qualis enim chylus, talis sanguis, qualis sanguis, talis succus nutritius, talis ergò nutritio, i. e. vel nulla, vel perversa. Videmus adeoque concatenatas *phthiseos causas* in præsentì subjecto ad sceleti exemplar ferè consumtò (§. 3, 4, 11.). Et sic itur ad *phthisin* hæc quoque

que viâ. Ecce! triste exemplum tabis *abdominalis, visceralis,*
nominatim HAEMORRHOIDALIS.

§. 61.

Nonne verò, ad ista (§. 16.) posset excipi, nonne hæc *phthisis* potius fuit *hypochondriaca*, ob dictum in historia malum (§. 3.)? Nonne *gastrica* quoque, ob allata ibidem de ventriculi passionibus (§. 5, 6, 8, 9, 11.)? Nonne ideo saltem rectius in *genere abdominalis, visceralis*, fuisset dicenda? Nonne inter hujus ordinis causas morbosas referendæ reliqui nominati morbi, *febris* ista? *purpura* hanc insequuta *chronica* (§. 2.)? Nonne *altiores* præter dictas delituerunt illius *causæ* hîc addendæ? Articulatim ad harum quæstionum ordinem respondebo. *Primo malum hypochondriacum, deinde ventriculi pathemata*, in hoc subjecto *symptomata* fuerunt potius, quàm *causæ hæmorrhoidalis negotii*, utut non negaverim in progressu evasisse *causas* ex parte concurrentes. *A potiori verò fit denominatio.* Largior tertio multum ubique passa fuisse viscera omnia abdominalia, ideoque sub hisce pathematibus symbolum suum contulisse. Sed recurrit modò data responsio. Deinde quicquid passa, id omne primariam rationem suam habuit in *hæmorrhoidum anomaliis*. Undè minùs determinatè eam dixissemus *abdominalem*. Nec quarto absolutè excluferim *febrem* illam. *Febres* enim felici crisi non exsolutas & malè tractatas *phthisin* pedissequam habere quandoquidem, innui supra (§. 53.). At *hæmorrhoidarius* fuit ante istam, nec notabiliores molestias insequutas eam esse, in dicta historia legimus. Idem de *purpura*, quâ laboravit æger, dicendum est. Habuit fortè, quod *ultimum* est, hæc *phthisis altiores radices*, sed de his nil habet historia, & si etiam haberet, maneret tamen mali denominatio à potiori desumta. Ergò rectè eum diximus *phthisin hæmorrhoidalem*.

§. 62.

Atat sub hisce (§. 61.) dubitatiunculis *dubitatio* subit alia majoris momenti, quàm ista. *Illustrem Phthisicum nostrum* diuturnioribus lucubrationibus sæpè sæpius exercitatum fuisse,

ob muneris sui (§. 2.) rationem, credere par est. Nonne itaque *somnum* & *vigilias* hîc quoque in considerationem trahere oportet? Ita sanè. Sed, ut ajunt, quod differtur non auferitur. Ad *causas non morbosas*, vulgò hæc referunt *res*, ad *res nempe*, neque *naturales*, neque *præternaturales*, quas incompletè vocitant *morbosas*. Ad *non morbosas* verò eas equidem referre non potui, ad *morbosas* istas referre, adhuc *inusitatum* est. Hinc *consuetudinis tyrannide* seductus, addere eas, ferè planè fuisset oblitus. *Morbosis morborum causis* istas itaque apertius accenso. *Morbosisne?* forsan ambigui sciscitantur nonnulli. *Morbosis* omninò, non quidem novaturiendi studiò vulgato loquendi usui obloquuturus. Verùm quia *res ipsa* id jubet. Quo in casu veriora cedunt usitatis. Accipe *sententiæ demonstrationem*. *Somnus* & *vigiliæ* status denotant non *externos*, sed *internos*, ut *somniare* dixeris, aut *somnolentior* sub *vigiliis* ipsis cogitare, qui se extra se, aut *somnò*, aut *vigiliis* se adfici dixerit. Si *interni* hi sunt status, & animæ, & corporis ratione, quis istas, quæso, cum Ill. BOERHAAVIO aliisque ad *externas* retulerit amplius? Quis præterea negaverit, *istarum esse alias naturales*, alias *præternaturales*? *Præternaturales* esse status, qui naturæ alicujus subjecti repugnant, omnes in confesso habent. *Somnum* itaque & *vigilias*, vel excessu, vel defectu, peccantes statibus corporis animalis *præternaturalibus* annumerari oportere, pariter in aprico est. Sunt igitur hi status, primo *præternaturales*, deinde *interni*; sed omnis status corporis alicujus substantiæ vivæ *internus* & *præternaturalis* est morbus. Ergo SOMNVS & VIGILIAE, si PRAETERNATVRALES sunt, h.e. vel excessu, vel defectu, peccant, *status sunt morbofi*, SVNT MORBI. Q. E. D.

§. 63.

Non reformidat hæc (§. 62.) demonstratio *objectionem v. gr.* à vermibus petitam, qui omninò non sunt morbi. Facilis enim est ad hanc æquè ac alias, quæ hîc moveri possent, *objectiunculas*, responsio. Sed his jam non immoror & redux in viam de nostro *phthisico* assero, insigniorem fomitem ipsius malo

malo mortique certissimè præbuisse illius protractas sæpe & speculabundas *lucubrationes*. Hic enim quoque valet tritum:

Quod caret alterna requie durabile non est.

Phthisi aliisque morbis & morti denique invigilant, qui excedentibus *lucubrationibus* invigilant. Morbosæ jam in se hæ sunt vigiliæ & multorum morborum effectrices causæ, quemadmodum contrà pigrorum somnus ipse est morbus. *Phthisin* verò producere posse nimias vigilias, demonstratu facile est. *Phthisis* à nutritionis penuria dependet. Naturalem verò somnum nutritionem promovere experientia & Medicorum observationes docent. HIPPOCRATES eorum, quæ sanitatem morbosque concernunt, solertissimus indagator, suo jam tempore id perspexit, unde *Epid. Sect. 4.* adpositè dixit, *laborem esse cibum articulis & carnibus, somnum autem visceribus*. Hinc in sua *de tuend. & conserv. valetud. Synopsi C. VII. p. 78.* FOLLINVS: *omnis potentia, quæ actum habet determinatum, quando excedit modum in operando, fatiscit & lassatur & nisi quiescat, aut ab operatione cesset, dissolvitur ac tandem corrumpitur*. CONF. BOHNIVS in *circulo anatomico-physiolog. prog. XXX.* WOLFG. WEDELIVS in *dieta literatorum*. HERM. BOERHAVE in *Instit. §. 768.* *vigilia, inquit, nimia consumit spiritus nulla arte, nisi somno, reparandos; exsiccat reliqua; atterit solida minima, inprimis cerebri; auget acre; coctiones nutritionesque impedit*. Quemadmodum igitur IOACH. GOTTL. SEIBT dissertationem scripsit *de somno, morborum causa*, ita utilis foret alia *de vigiliis, morborum causa*.

§. 64.

Nec obstat, confirmat potius hoc (§. 63.) assertum SANCTORII doctrina, qui *Medic. S. IV. §. 48.* etiam ipsis vigiliis non frangi, sed roborari, censuit functiones animales. Certè enim hîc loquutus est de vigiliis tempestivis & naturæ convenientibus. PLATO *de Leg. III.* eos, qui sapere & vivere volunt, multò vigilare tempore jubet quidem, atat servatâ valetudinis commoditate. Pervigilia immoderata *tabem* excipere posse, BOERHAVE innuit quoque, qui somnum plus quam reliqua omnia in pinguefaciendo corpore præstare observavit

fervavit. vid. *Præl. Acad. Bærb. ad instit. §. 768. in Comment, de HALLER Vol. VI. p. 144.*

§. 65.

Atat cessat, quod hîc (§. 63.) in optatis habeo. Calamum modò sepositurus, ecce! recentiores inter dissertationes academicas unam capto, quæ huic desiderio satisfacit, doctissimam illam nempe Goettingensem de *doctarum lucubrationum* noxis, quam sub moderamine *Cel. G. GOTTL. RICHTERI* tuebatur *IOH. BARTH. IENISCH.* Citari indè & coronidis locò hîc trahi merentur omninò, quæ hanc in rem l. c. §. V. p. 12. seqq. hisce edisseruntur: *nequit profectò cerebrum, nequeunt teneri nervi, nisi induciæ dentur, quæ vigilis vitæ sistunt dispendia, illis functionibus cum quadam constantia sufficere.* Pervigilium est status sensorii communis continuò motu irritati, cum majori nervorum spirituumque mobilitate. Plus in eo statu consumi spirituum, quàm reparari, res evidens est inter majora, tunc ad plures functiones, impendia, & ideo somnum, in quo nobiliorum partium ministeria cessant & plus spirituum reparatur, quàm consumitur, sapientissima naturæ lex interposuit. Utraque noxa, tum quæ ex subtilioris liquidi penuriâ, tum quæ ex perenni attritu partium tenerrimæ fabricæ nascitur, novam pandit malorum scenam. Necesse est dissipatio tenui inter protractas functiones animales, reliquam humorum massam spissitudine & acrimoniâ laborare. Nullus verò celerius humor in acrimoniâ degenerat, quàm bilis, quæ velut sub somni placidiori & æquabili motu mitescit, ita palàm facit, cur neminem magis, quàm cholericos, qualis fuit Noster (§. 1.), longæ vigiliæ offendant ..... Nutritio, quod probe notandum est, situm partium naturalem exigit, remittente omni tensione, remittit autem in somno. In vigiliis verò partibus tensis & motu inæquali ac sæpe opposito agitatæ ægrè nec tutò alimonia procedit. Hinc phthisis ut jam dixi (§. 63.) Ad hæc, pergit laudatæ dissertationis AUCTOR §. VI. pervigiliorum damna accedunt alia, quæ ex vita sedentaria emergunt, nec ideo plebis lucubrationes facile comitantur. Omne corpus, si infantem in utero excipis, (nec equidem tamen plane excipiendum esse putaverim) sub eodem situ

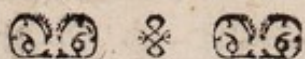
situ fit immobile, omnis musculus diu quiescens rigescit, ipsæ ad catenam feræ agilioris motus sui plurimum amittunt. Ut fibrarum, quæ sibi commissæ in mutuo partium contactu jam arctiores plus semper resistent internorum motuum legibus, flexilitas conservetur, extendi crebrò eas & laxari, opus est. Unde præter ingens propriæ fabricæ beneficium perennis CORDIS flexilitas & durabilior motus pendet. L. c. §. VII. hæc adduntur: alia etiam ratio occurrit, cur Eruditorum lucubratio, præ illa, quæ plebis est, corporis adfligit valetudinem . . . Cerebri nervorumque apud Eruditos contentio partem adficit, quæ ob teneram fabricam moderatò exercitiò & crebrâ quiete ac refectiõne eget, reliquas partes in otio, quo marcent, relinquit. Longa meditatio consumit spiritus, horum materia, ob motum, tum vitalem, tum muscularem, in ea præparanda necessarium & jam languentem, haud restituitur satis, hinc sub illa penuria ERVDITI IMPALLESCUNT LIBRIS ET ENERVANTVR. Inter perseverantium meditationum tentamina magis magisque exhalat mobile, crassius imminuto motu accumulatur & læsa jam coctione & secretionẽ vires cordis & cerebri elanguescunt, chronicarumque obstructionum, maxime in imo ventre, ut in Nostro (§. 57.) infesta figitur sedes. En! quot qualesque habuerit causas vitæ illius

F I N I S.

NOBI-

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE
DN. CANDIDATO, ADFINI
SVO AESTVMATISSIMO,

S. P. D.

PRAESES.

*M*orborum matrem omnium foecundissimam frequentissimamque animali in corpore, nostro itaque quoque, esse humorum, sanguinis praesertim, plenitudinem, quam plethoram dicunt, ab oculatioribus naturae consultis dudum observatum est luculenter, indeque & quod ajunt, à priori pariter demonstratum sufficienter ac proinde supra (§. 57.) repetitâ vice inculcatum jure meritoque. Nec minùs in confesso habemus omnes, infelicissimæ hujus & fraudulentis sui blanditiis tot miseros decipientis meretricis filiam esse sanguinis humorumque reliquorum spissitudinem, ad qualescunque fluidorum æquè ac solidorum anomalias corruptionesque ingerandas adeò proclivem. Equis verò, quæsumus, ex hac filia nepotes neptesque vel nominetenùs tantum potuerit enumerare, aut quovis nomine dignis articulatimque inscriptis characteribus designare omnes? Proh! infortunatissimæ prosapiæ MORBOSISSIMVM NEPOTISMVM, quàm POLITICVM, sanè haud minùs sæpè, semper

per inquam, lubrica nec satis ponderosa perquam difficilè, severissima verò & optima quævis consilia nunquam non difficillimè admittentem, quin imo in publica detrimenta plerumque planè respuentem! Tantane, ambigis, utriusque NEPOTISMI impedimenta? Tantane fuerunt præsentis? Ita sanè! Ideone, addis, immedicabile hoc fuit malum & tantorum Viro-
rum ante communicatis consiliis obtemperare nescium? Mortem audias, ut alibi sæpius, hîc quoque, cassis consiliis medicis optimè respondentem (§.12.). Atat, justo seriùs, urges, accersita dicta fuerunt consilia? Citiora juvassent forsàn? Verùm non juvarunt citiùs quoque adhibita & ab ordinario Medico præscripta, si non planè eadem, æquè tamen bona & præsentibus ex parte non cedentia. Ex quanam autem parte? ambi-
gendo pergis. Dissensum tamen, instas, video in istis, & quoad morbi ipsius, & quoad causæ hujus morbi, cognitionem, & quoad ipsas allatas medendi rationes? Video eundem, regero. Sed video quoque consensum in hoc ipso dissensu. Video illum ab hac, ab ista, medentium parte. Video præterea, quæ cardinem rei tangunt. Video, veneror solidiùs dicta. Ec quænam? ultra quæris, à quonam, quibusve pronuntiata? Nosti, NOBILISSIME DOMINE CANDIDATE, meas ad ista respon-
siones, quas officii mei ratio exigebat omninò. TIBI ergo nil ampliùs, quod respondeam, habeo. Mibi ipsi hîc respondere, absolum foret. Aliis respondere non teneor, utpote nondum interrogatus. Respondebo tamen interrogatus. Respondebo, si cui placuerit præsentis morbi examen practicum. Respon-
debo

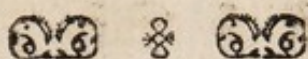
debo eâdem, quâ gaudemus omnes, sentiendi libertate, eâ verò etiam, quâ par est modestiâ. Hâc mente hanc, quam suis §. 15. p. 12. addidit ILL. VAN SWIETEN, addo clausulam: Novisti probe, quod Medicis liceat opinione inter se dissentire, animô verò nunquam; addo insuper: ceteris paribus. Dispar enim ratio eorum non est, quæ debitis suffulta sunt principiis solidiorum Practicorum cogitata consultaque, non quidem, quod sæpius accidit, per speciem & politicè, sed reapse, unanimia audias ad lectos ægrotorum, legas in eorum scriptis publicis, relegas in eorum consiliis privatis. Huic TVAM, DIGNISSIME DOMINE CANDIDATE, consensui jucundissimo TIBIQUE æquè ac ægris TVIS exoptatissimo nova operam adeo proficuum, nil, quod hætenus fecisti, intentatum relicturus, quod ad solidiorem spectat Medicinam. Ita verferis in praxi TVA sub auspiciis EXCELL. ET EXPERIENTISS. AVVNCVLI TVI mox opportunè suscipienda. Ita divinâ ubique fretus benedictione, quoad nempe licet per rerum humanarum tricas, subinde sine multa interpellatione immunis evadas à MORBISSISSIMO isto, quem dixi, PHYSICO & POLITICO NEPOTISMO. Vale!

Dabam

è museo d. 13. Octobr.

1756.

* * * * *

Wir seh'n mit einem heitren Blick,
Geliebter Sohn! Dein heutig's Glück,
Und preisen Gott von Deinetwegen;
Ja! schon vor Deine Folgezeit
Steigt ein Gebet zur Göttlichkeit
Um neues Glück und neuen Segen.

Nur fahre fort mit Deinem Fleiß
Zu unsrer Eltern Ehr und Preis.
Ihr Angedenken zu erneuen;
So wird sich noch Dein eignes Blut,
Das einst in Deinen Enckeln ruht,
Gewiß bis zur Nachahmung freuen.

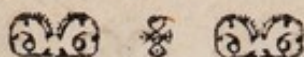
Eltern.

* * * * *

Hast Du in Theorie gezeigt was *Pbthifis* sey,
So leg in Praxi selbst der HERR den Segen bey.

Geschwistrike.

* * *
* * *

Ja freylich ist Minervens, Zeit
Vor uns das edelste Geschenk der Ewigkeit,
Da haben wir uns fest verbunden.
Da sah'n wir, Liebster Freund! durch unsern Freund-
schafts-Schluß,
Wie man beyammen leben muß,
Wann man den besten Freund gefunden.

Wird dieser Tag vor Deinen Ruhm,
Wird Er vor Deinen Preis ein ewig's Eigenthum,
So wird Er auch ein Saamen heissen,
Und dieser wird gewiß bey unsrer Folgezeit
Und jeglicher Gelegenheit
Die Erndte Deiner Arbeit weisen.

Du bist mein allerbestester Freund,
Mit dem sich je mein Blut, mein ganzes Herz vereint;
Ach! soll ich Dich dann jetzt verlassen,
Empfähl' ich nicht Dein Heyl und Dein zukünftig Glück
Des Himmels wachendem Geschick,
Ich wollte ewig Dich nicht lassen.

Was geb ich Dir zum Abschied hin?
Wie wann ich noch Dein Freund auch in der Asche bin.
Ein mehrers kan ich Dir nicht geben.
Du sollt mit Deiner Kunst, Du sollt mit Deinem Witz
Den Sterblichen als eine Stütz
Und als ein Freund der Menschheit leben.

Dem Herrn Licentiaten zum ewigen Angedenken
M. Fehleisen,
der H. G. Gelahrheit Beflissener.